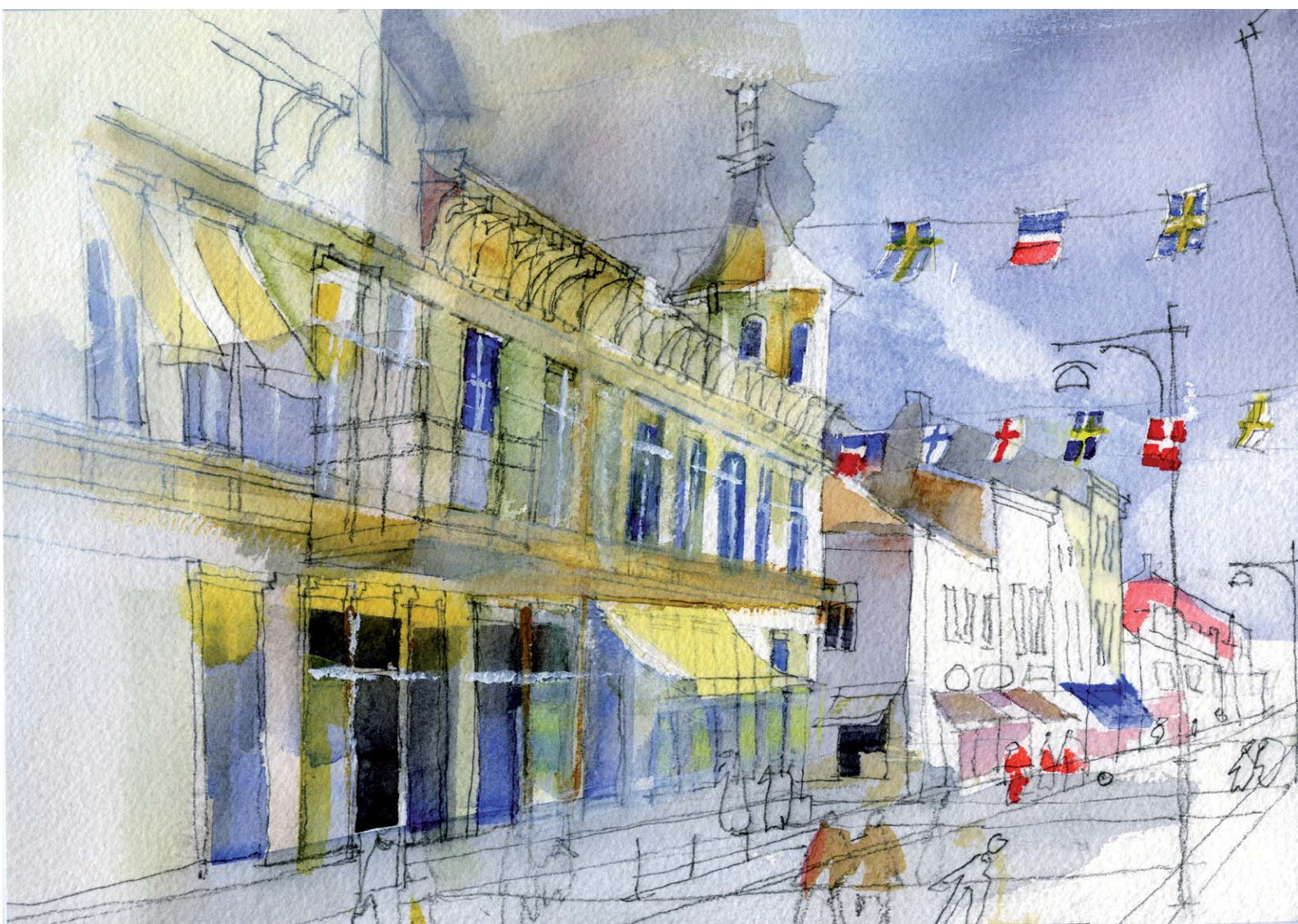
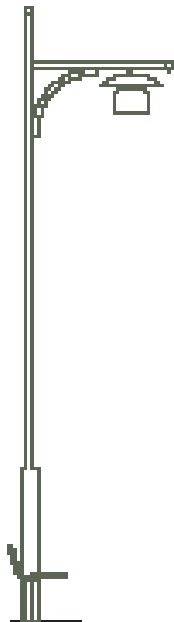

Stadsmiljöprogram för Lidköping

Text och layout: Stadsarkitekt Kjell Larsson,
stadsträdgårdsmästare Gösta Nilsson och land-
skapsarkitekt Evalena Öman
Illustrationer: Kjell Larsson

Framsidans illustration: Garströms hörna vid
Mellbygatan

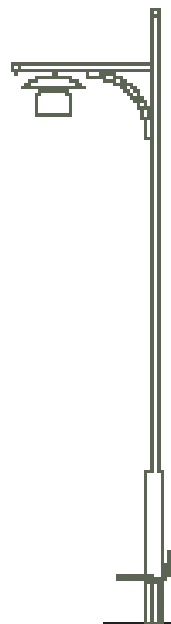
Lidköpings kommun, Samhällsbyggnad, Plan-
Bygg
April 2007

Reviderat januari 2010 Stadsarkitekt Christian
Frisenstam

Redaktionellt redigerat oktober 2010

Godkänt av Samhällsbyggnadsnämnden den 9
november 2010

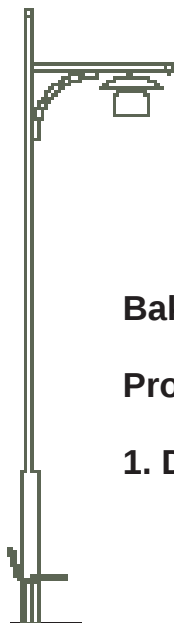
Antaget av kommunfullmäktige den 21 februari
2011

Stadsmiljöprogram för Lidköping

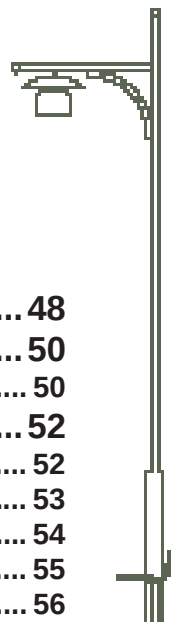
Programmet skall vara en vägledning för hur vi
gestaltar staden utan att utmana riksintresset.
Det bör därför betraktas som ett förhållningssätt
till planering och byggande.

Stadsmiljön utformas för att hålla en hög kva-
litet, vara vacker, fungerande och hållbar inför
framtiden.

Innehåll

Bakgrund och syfte	6
Stadsmiljöprogram i Lidköping.	6
Programinnehåll	8
Programinnehållet.....	8
1. Den riksintressanta staden.....	10
Medeltidsstaden	10
Nya Staden / Barockstaden	10
Gamla Staden / Esplanadstaden.....	11
Industristaden	11
Trädgårdsstaden	12
Förorterna 1900-1950	12
Förändringens tid 1950-2000	13
I dag -- 2000-tal	13
2. Lagar	14
Vilka regler styr utformningen av Lidköping?.....	14
Plan- och bygglagen	14
Nationella miljömålen	14
Framtidsformer.....	14
Riksintresset.....	15
3. Förändringarna	16
Nya staden	17
Nya stadens torg	17
Mellbygatan – Trädgårdsstaden	18
Stadsträdgården.....	18
Gamla staden.....	19
Nicolai kyrkpark	20
Lidan.....	21
De små förändringarnas stora påverkan	21
4. Arkitektoniska stilar	22
Stadsrummens väggar	23
Nyklassicism.	24
Panelarkitektur.	26
Eklekticism.	28
Jugend	30
Nationalromantik.	32
20- talsklassicism.....	34
Funktionalism.....	36
1940- 50 tal.....	38
1960 - tal. Neobrutalism.	40
1970 - tal.....	42
Postmodernism.	44
1990 - tal. Modern funktionalism.	46

5. Nytt i en gammal stad	48
6. Åtgärdsförslag	50
Allmänna anvisningar som gäller för hela området.....	50
7. Axlar och torg	52
Stenportsgatan.....	52
Nya stadens Torg	53
Gamla stadens Torg	54
Skaragatan.....	55
Kopparslagaregatan -- Sveagatan	56
Iqbals torg.....	57
Mellbygatan - Torggatan	58
8. Lidan med stränder	60
Lidan med stränder.....	60
Västra sidan	60
Östra sidan	61
9. Parkrummen och grönskan.....	62
Stadsrummets grönska	62
Trädgårdsstadens grönska	62
Stadsträdgården.....	63
10. Stadens ljus	64
Ljussättning	64
Armaturer och stolpar	64
11. Stadens skyltar	65
Skyltar	65
Designmanual.....	65
12. Stadens möbler.....	66
Lidköpings möbler	66
Uteserveringar	66
Trafikskyltning.....	66
13. Tillgänglighet	67
14. Parkeringsytor	68
Bilparkerings	68
Cykelparkerings.....	68
15. Stadens golv	69
Bakgrund	69
Mål	69
16. Stadens konst.....	70
Konst	70

Bakgrund och syfte

I översiktsplanen från september 2003 gavs uppdraget att ta fram ett gestaltungsprogram för centrala Lidköping för att säkra kvalitet och estetik i byggandet.

Stadsmiljöprogram för Lidköping

Programmet syftar till att på ett medvetet sätt tala om hur vi skall utforma centrala Lidköping de närmaste 10-15 åren. Målet är att bibehålla centrala Lidköping attraktivt och levande genom en medveten utformning.

På grund av stora kulturhistoriska och arkitektoniska värden som bevarats är Lidköpings centrum förklarat som riksintresse för kulturmiljövården. Det betyder att Riksantikvarieämbetet har satt upp vissa regler för att skydda den unika stadskärnan. Riksintresset får inte skadas. På flygbilden, nerst på höger sida, är riksintresset markerat och vi ser innanför den vita linjen de centrala delarna av Nya- och Gamla Staden, Stadsträdgården och Trädgårdsstaden mitt emot sjukhuset. Stadsmiljöprogrammet omfattar samma område.

Programmet skall visa hur vi undviker att skada riksintresset men också hur vi reparerar och kompletterar en gammal stad med nya miljöer. Skall vi lyckas med det, fordras en bra och öppen dialog och samarbete med fastighetsägare, köpmän, krögare m.fl. samt att vi har en helhetssyn på de övergripande strukturerna innan detaljerna bestäms.

Vi tar upp riksintressets krav på att 1600-talets kvartersformer och gatunät bevaras. Vi ger allmänna anvisningar om hur staden kan utvecklas utan att viktiga kvaliteter går förlorade. Vi pekar också ut ett antal platser i staden med förslag till åtgärder på en översiktlig nivå. Med utgångspunkt från dessa kommer ett antal idéförslag till förändring och utveckling att läggas fram.

Programmet anger också målsättningar för utformning och kvalitetsnivå för ljussättning, skyltning, materialval och möblering av stadens rum. Även detta på en översiktlig nivå. Vid sidan om arbetet med stadsmiljöprogrammet har en "designmanual" tagits fram. Det har skett tillsammans med fastighetsägare och köpmän i den s.k. Samverkansgruppen. Grundtanken är att det skall

vara möjligt att bygga och förnya. Programmet skall vara en vägledning för hur vi gestaltar staden utan att utmana riksintresset. Det bör därför betraktas som ett förhållningssätt till planering och byggande.

Lidköpings karaktärsdrag

Lidköping har en själ. Det finns ingen entydig förklaring till vad som är stadens själ men några själsdrag som är typiska för Lidköping är:

- Välvårdade hus, gator och trädgårdar
- Öppna välkomnande miljöer
- Torg och parker som naturliga mötesplatser
- Vackra hus från olika epoker, traditionell byggnadsstil, genuina material och färger

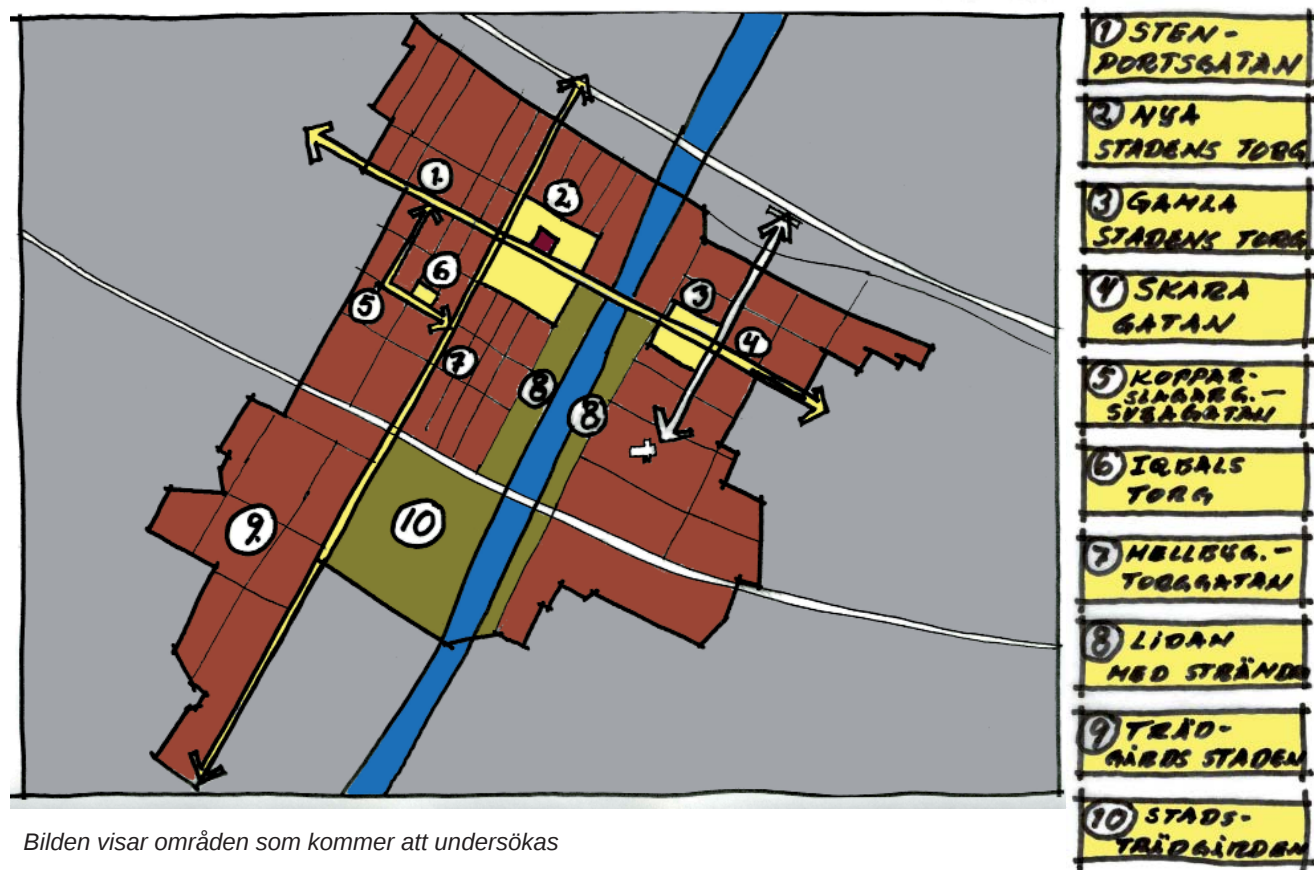
För att vårda dessa tillgångar är ambitionen eller visionen att:

- Respektera riksintresset
- Skapa bra arkitektur (vackert, funktionellt och hållbart)
- Vårda och utveckla stadens grönska

Bildspråk

För att beskriva hur alla delar i en stad samverkar och ses med enhetlig syn kan man med fördel använda bildspråk. Om man tänker sig staden som en bostadsvåning blir rummen *stadens rum*. Stadsrummets golv är då gatubeläggning, planterade ytor, vattenspeglar osv och stadsrummets väggar är till största delen husfasaderna men också gröna väggar, murar och plank.

I programmet används ofta begrepp som *stadsrum* och *stadens golv*. Bildspråket löser inga problem men gör programmet tydligare och mer tillgängligt.

Den vita linjen markerar omfattningen av riksintresset. Flygfotot från 2003.

Vy från öster, Skaragatan över Gamla Stadens torg över Nya Stadens torg och mot Stenportsgatan

Programinnehåll

Programmets olika avsnitt i kort sammanfattning

1. Den riksintressanta staden

Det finns talesätt som blivit ledstjärnor i planeringssammanhang. Två av dem lyder "för att planera stadens framtid måste du känna dess historia" och "att det viktigaste i all planering är den egna traditionen". Då dessutom riksintresset fodrar historisk autenticitet (äkthet) är det naturligt att redovisa en kort stadshistoria som beskriver de viktigaste händelserna som format Lidköping. Det är dessa bevarade miljöer som är grunden för riksintresset.

2. Lagar

Lagstiftning och andra förordningar som styr utformningen av våra städer. De estetiska värdena har ökat i betydelse långt mer än tidigare. En enig riksdag har lagstiftat om att vackra hus ska prioriteras framför kortsiktiga ekonomiska överväganden.

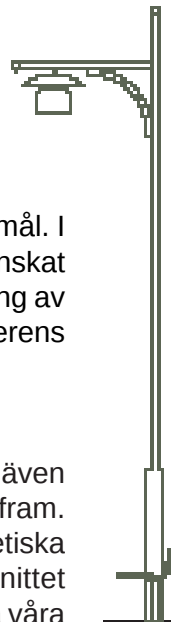
Även riksdagens beslut om de nationella miljömålen och då främst nr 15 "God bebyggd miljö", är vägledande för hur staden utformas.

3. Förändringar

Avsnittet beskriver hur vi upplever Lidköping ovanifrån, sett från det gamla vattentornet. Att vi valt en sådan upphöjd position är för att fånga helheten. Vi pekar på de stora förändringarna som gjorts i förhållande till grundtankarna och gör en bedömning av vilka förändringar som skadat riksintresset och som behöver åtgärdas. Dessutom pekar vi på att små förändringar kan få stor betydelse.

4. Arkitektoniska stilar

Husfasaderna har varierat under 200 år. Det är ingen katalog som ska användas och plocka exempel ur när det skall byggas om i centrum utan avsnittet ger exempel på att höga krav kommer att ställas både på arkitektur och historisk äkthet. Det betyder inte att Lidköping skall konserveras från och med en bestämd tidpunkt utan tvärtom är modernistiska inslag, både nya byggnader och komplement, välkomna i den över 300 år gamla stadskärnan. Sådana objekt fodrar dock extra varsamhet och specialkunskap.

5. Nytt i en gammal stad

En kort betraktelse över hur det kan byggas nytt i en gammal stad.

6. Åtgärdsförslag

De allmänna åtgärdsförslagen som varierar från direkta krav (hänsyn till riksintresset) till förhandlingsbara rekommendationer. Förhandlingsbar betyder inte lägre ambition utan att åtgärderna kan genomföras på olika sätt.

7. Axlar och torg

I avsnittet redovisas förslag på utformning av "De la Gardies axlar", samt torgen.

8. Lidans stränder

Lidan med omgivning kan bli ett ännu mer attraktivt område för såväl flanörer som båtfolk. Små men betydande förbättringsåtgärder föreslås från Stadsträdgården fram till Rörstrandsleden.

9. Parkrummen och grönskan

Grönskan inom riksintresset är förutom åbrinkarna huvudsakligen koncentrerade till Stadsträdgården, S:t Nicolai kyrkpark, samt villaträdgårdarna i trädgårdsstaden. Kapitlet anger hur grönskan bör bevaras och utvecklas.

10. Stadens ljus

Med ljus kan upplevelsen av stadens rum göras harmonisk, tilltalande och trygg, dygnet runt. Ljussättning handlar om såväl ljus som mörker. Rätt ljus på rätt plats handlar också om att våga avstå från ljus i vissa miljöer. Avsnittet lyfter fram gemensamma riktlinjer för hur staden ska ljussättas. Syftet är att få olika aktörer att samverka kring stadens ljus.

11. Stadens skyltar

Skyltar är en naturlig och nödvändig del av stadsmiljön. Avsnittet ska fungera som vägledning och inspiration vid skyltsättning i våra gemensamma stadsrum.

12. Stadens möbler

Stadens rum möbleras med en mängd föremål. I arbetet med stadsmiljöprogrammet har vi önskat skapa en enhetlig utformning och färgsättning av stadens möbler så att de stämmer väl överens med stadens karaktär i övrigt.

13. Tillgänglighet

Stadens offentliga rum ska utformas så att även personer med funktionshinder kan ta sig fram. Detta måste göras i samklang med de estetiska och kulturhistoriska värden i staden. Avsnittet redovisar vilka aspekter som ska belysas då våra offentliga rum ska göras mer tillgängliga.

14. Parkeringsytor

Bilen påverkar utformningen av våra stadsrum. Som besökare i Lidköping blir ofta första mötet med staden just parkeringsplatsen. Stor omsorg behöver därför läggas på dessa ytor. Vi får aldrig en andra chans att göra ett första intryck. Avsnittet ger oss en gemensam plattform att stå på vid planering och projektering av stadens parkeringsplatser så att de harmoniserar väl med riksintressets värden.

15. Stadens golv

Plattytorna i Lidköping varierar mycket och intrycket är idag brokigt och slitet. Vi står inför flera ombyggnadsprojekt. För att ge stadens golv en enhetlig karaktär finns i detta avsnitt redovisat, utifrån de olika gatornas funktion, vilken kvalitetsnivå som ska uppnås.

16. Stadens konst

Avsnittet reflekterar över betydelsen av stadens offentliga konst, samt hur befintlig konst kan lyftas fram och hur ny konst ska infogas i stadsmiljön.

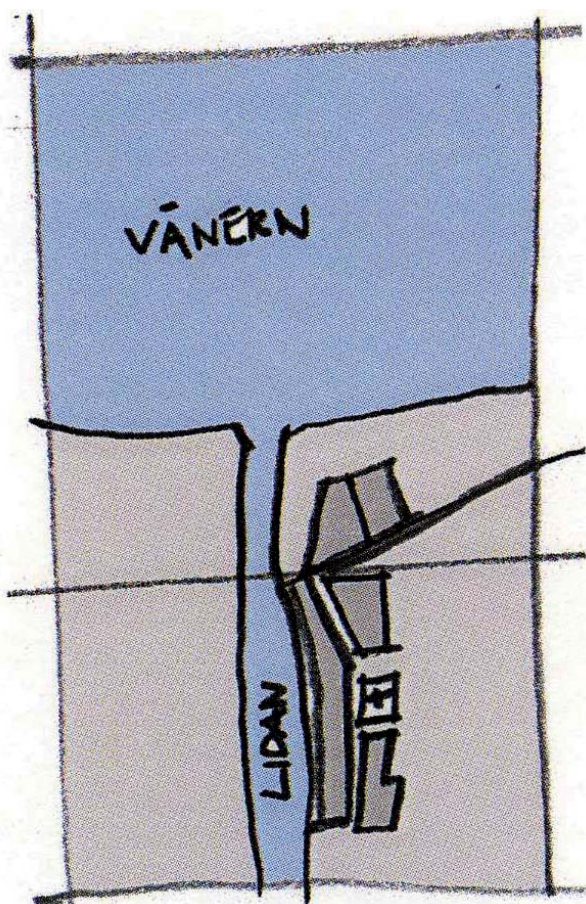
1. Den riksintressanta staden

För att kunna planera för framtiden måste vi ha kunskap om historien

Medeltidsstaden

Lidköping är egentligen två städer. De s.k. tvillingstäderna kallas Gamla Staden och Nya Staden.

Gamla Staden på Lidans östra strand har anor från 1000-talet och var en betydande handelsstad under medeltiden. År 1446 erhöles stadsprivilegierna. Staden hade en typisk medeltida karaktär med oregelbundet gatusystem och smala gränder mot Lidan.

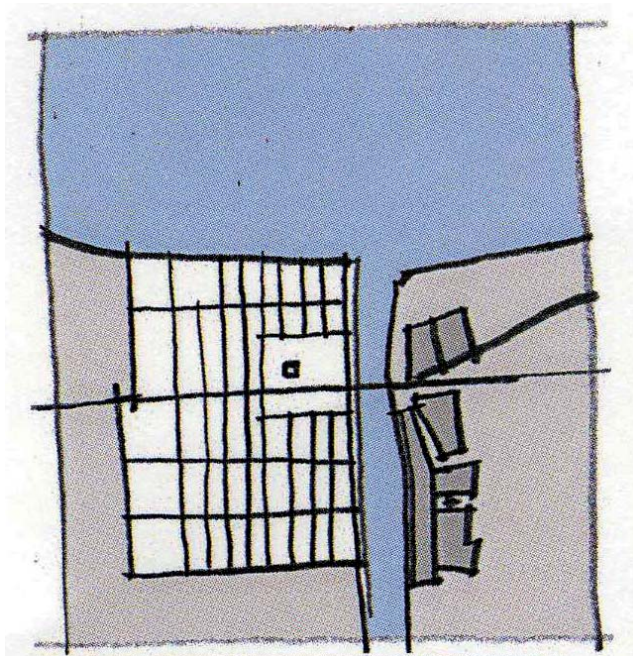
Benämningen Gamla Staden uppstod sannolikt först när den nya staden började byggas, 1671. I det här programmet kallas stadsbildningen på östra sidan för "Gamla Staden" oavsett tidpunkt.

Nya Staden / Barockstaden

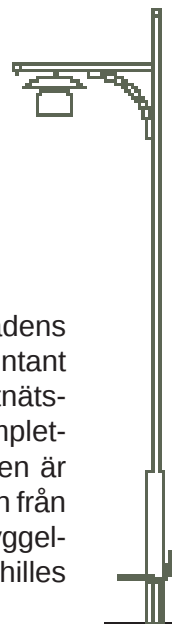
Magnus Gabriel De la Gardie, slottsherre på Läckö, fick i mitten av 1650-talet rätten att bygga en ny stad på Lidans västra strand. Stadsplanen som var klar 1671, var typisk för stormaktstiden: en barockplan med spikraka gator, varannan 10 meter bred boendegata och varannan 6 meter försörjningsgata, regelbundna kvarter och ett stort torg. Torget var både handelstorg och lastnings- och lossningsplats för fartyg som trafikerade Vänern och Lidan.

Det öppna stråket, barockaxeln, band samman städerna och delade Nya Stadens torg mitt itu. Vid stråket placerades Gamla rådhuset som tidigare varit De la Gardies lusthus från Kållandsö.

Bebyggelsen bestod i huvudsakligen av två våningar och utformades enligt speciella bygganvisningar. Runt staden byggdes en palissad. Enda möjligheten att besöka staden var genom att passera någon av de tre tullarna.

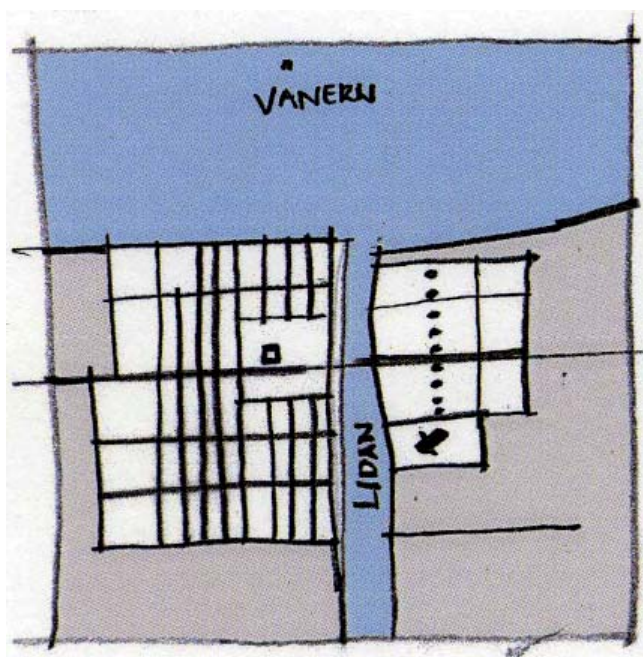
Alla gator i nord-sydlig riktning hade visuell kontakt med Vänern. Älvbrinkarna är bebyggda på båda sidor om Lidan.

Gamla Staden / Esplanadstaden

Gamla Staden hade kvar sin medeltida, oregelbundna karaktär fram till mitten av 1800-talet. Våren 1849 brann hela staden. Allt försvann utom Limtorget, Prostgården samt några magasin i kv Höken. Nicolaikyrkan fick omfattande brandskador.

Återuppbyggnaden började direkt med en stadsplan från 1849-51. Förslaget innebar en rutnätsplan där anpassningen till barockstaden Nya Staden var tydlig. Rutorna eller kvarteren var större och mer kvadratiska här än i Nya Staden. Det moderna inslaget i Gamla Staden var esplanaden Nicolaigatan – Järnvägsgatan, som fick sitt namn när järnvägen kom till Lidköping på 1870-talet.

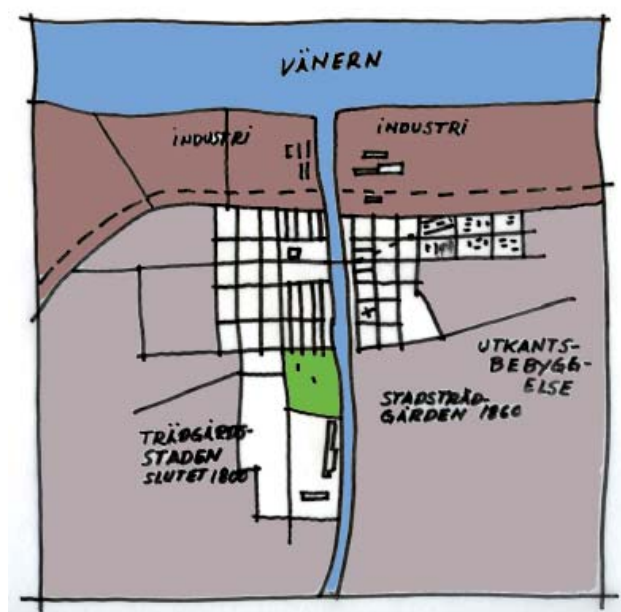

Tidigare hade den hetat Planteringsgatan p.g.a. sin gröna trädallé mitt i gatan.

Stadsbyggnadsidealet är en esplanadstad med trädplanterade, breda och luftiga gator i en rutnätsstad.

Industristaden

Ny bebyggelse växte upp i den dåtida stadens utkanter. Husen ligger tätt och är relativt spontant och oregelbundet placerade jämfört med rutnätsplanerna. Små odlingar med fruktträd kompletterar bilden. Ett exempel från Gamla Staden är bebyggelsen vid och väster om Limtorget och från Nya Staden den mycket typiska utkantsbebyggelsen från senare delen av 1800-talet i kv Achilles vid Vallgatan närmast Kållandsgatan.

Människorna flyttade från landsbygden till arbeten i städerna. Den snabba massinflyttningen bidrog till en torftig miljö med sanitära problem.

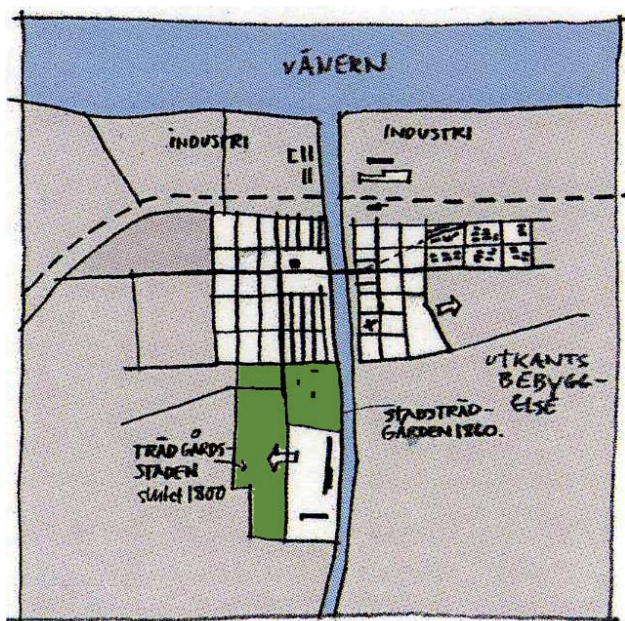
1875 skickade statsmakten ut mönsterblad till landets alla stadsfullmäktige som visade hur städerna borde planeras med breda och raka gator, lövträdplanterade alléer och parker.

1880 började stadsträdgården anläggas. Trädgården byggdes om från ett område med kålgårdar till en park för stadsborna.

Lidköping började nu skärma av sig mot vattnet genom att fylla ut stranden och anlägga industrier där. Den ursprungliga stranden låg ungefär där Kållandsgatan går idag.

Trädgårdsstaden

Som en motreaktion på stadens allt tätare bebyggelse, som följde i industrialismens kölvatten, började en grönare stadsdel ta form. Söder om Nya Staden byggdes en stadsdel inspirerad av Ebenezer Howards trädgårdsstadsideal under 1900-talets början. Stilmässigt återfinns här allt från nationalromantiska hus till hus i funktisstil. Gemensamt för alla är att trädgårdarna är stora med många olika svenska lövträd i fria former, såsom björk, lind och lönn. Rådagatan kantas t.ex. av stora lövträd som minskar upplevelsen av det långa gatuperspektivet. Bebyggelsen är låg och varierad. På en del ställen har den luftiga öppna trädgårdskaraktären förändrats genom tomt-indelningar och därmed förtätning.

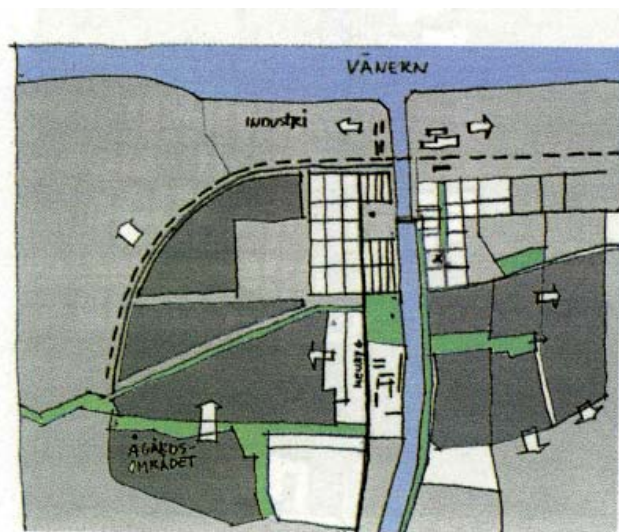

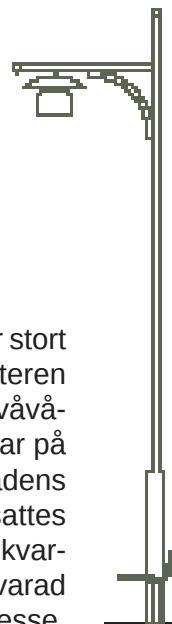
Förorterna 1900-1950

Lidköping växte både genom ny utkantsbebyggelse t.ex. Hagagatan – Karlagatan samt Kållandsgatan – Repslagaregatan och nya bostadsområden t.ex. Ågårdsområdet. Den stora inflyttningen från landsbygden bidrar till att Lidköping växer utåt. Nya och Gamla Stadens stadskärna förblev opåverkade.

Vid tiden för samhällsomvandlingen, depressionen m.m. kom egnahemsrörelsen och kolonirörelsen. Detta var ett sätt att underlätta försörjningen av frukt och grönt. De nya hyreshusområdena skapades gröna ytor inne på gårdarna.

Funktionalismen som arkitektonisk stilart lanserades i Sverige på 1930-talet. Stilen var något mer än en stilart, det var en livsstil som bröt alla invanda föreställningar om boende och miljö.

Förändringens tid 1950-2000

Bristen på bostäder var stor efter kriget. Behovet och det nya synsättet om rationellt byggande gjorde att Sverige byggde som aldrig förr; utan någon större hänsyn till tradition. Bevarandet av kulturmiljöer stod inte högt i kurs eftersom det var de miljöer som skulle bort. Miljonprogrammet (en miljon lägenheter på 10 år) var mycket mer än ett gigantiskt byggprojekt, det var en politisk och social manifestation. Det vi idag kallar kulturmiljöer var för femtio år sedan dåliga boendemiljöer med fukt i väggarna och dass på gården. Det var frågan om att bygga bort sociala orättvisor och det bedömdes angelägnare än ett bevarande av gamla hus.

Många bostadsmiljöer förlorades och Sverige fick den bästa bostadsstandarden i världen. I Lidköping hände inget dramatiskt. I stadskärnan slogs kvarter ihop på tre ställen och gator och torg fick den tidens uttryckssätt. Därmed inte sagt att Lidköping var inaktivt. Lidköping har byggts ut på ett bra och planmässigt sätt. Här finns ovanligt många exempel på tidstypisk bebyggelse och grönområden, men utanför riksintresset.

I dag -- 2000-tal

Nya Staden är i stort sett oförändrad och har stort kulturhistoriskt värde. Gatunätet och kvarteren är kvar i sina huvuddrag. Karaktären av tvåvåningsstad är tydlig. Gamla rådhuset står kvar på torget på sin ursprungliga plats. Gamla Stadens medeltida, oregelbundna uppbyggnad ersattes direkt efter branden 1849 av en symmetrisk kvartersbildning. Även Gamla Staden är välbevarad och av stort historiskt och arkitektoniskt intresse.

Lidköpings stadskärna är på grund av sin ursprungliga karaktär förklarad som riksintesse för kulturmiljövården. Detta beskrivs i avsnitt 2 (Lagar).

Flygfoto från 2003

2. Lagar

Vilka regler styr utformningen av Lidköping?

Ett program om stadsmiljön, med avseende på arkitektonisk utformning, har inte tidigare behandlats i Lidköpings kommun. Däremot är plan- och bygglagen mycket stark och entydig när det gäller estetik och utformning. Till detta kommer de nationella miljömålen och Sveriges handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design. Slutligen är Lidköpings centrum klassat som riksintresse för kulturmiljövården, vilket innebär ett antal mycket styrande regler och förhållningssätt.

Plan- och bygglagen och Miljöbalken

Utseendet på husfasaderna, stadsrummets vägar regleras i plan- och bygglagens kapitel 3 (ersätts med kap 2 och 8 i nya PBL från 2 maj 2011), samt säkerställs i miljöbalkens kapitel 1.

Där står bl.a.

- byggnader skall placeras och utformas på ett sådant sätt som är lämpligt med hänsyn till stadsbilden och natur- och kulturvärden på platsen,
- byggnader skall ha en yttre form och färg som är estetiskt tilltalande,
- ändringar av byggnader skall utföras varsamst så att karaktärsdragen beaktas och att byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas tillvara,
- byggnader som är värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Nationella miljömålen

Programmet skall också uppfylla riksdagens miljömål och i detta fall är främst nr 15. "God bebyggd miljö" tillämpligt.

Miljömålen syftar bl.a. till:

- att värna skönhetsupplevelser och trevnad i den byggda miljön,
- att peka på vikten av de kulturella, historiska och arkitektoniska kraven,

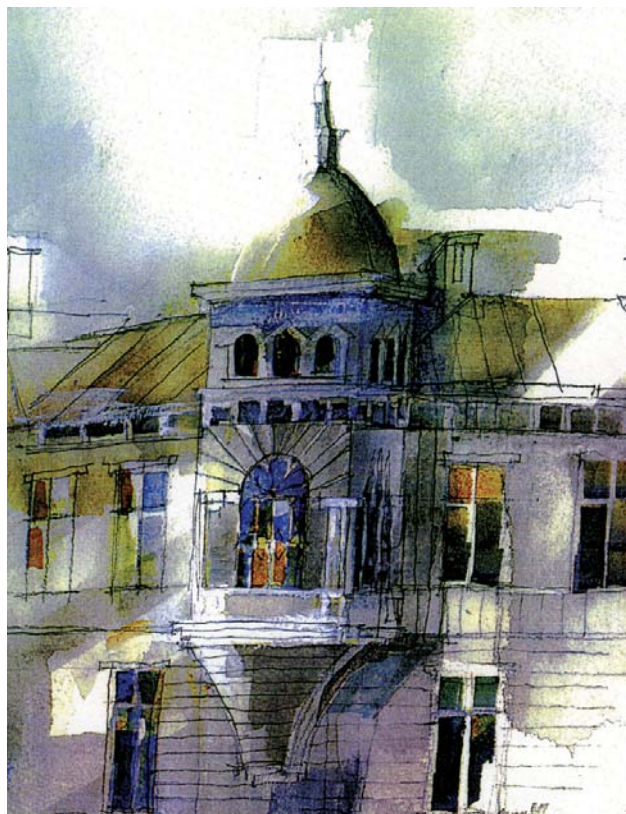
- ett hållbart samhälle,
- krav på vacker och ren miljö för bostäder, fritidsaktiviteter och arbetsplatser,
- att peka på vikten av gröna lungor i staden,
- att stärka medvetenheten om att planera i samklang med naturen.

Framtidsformer

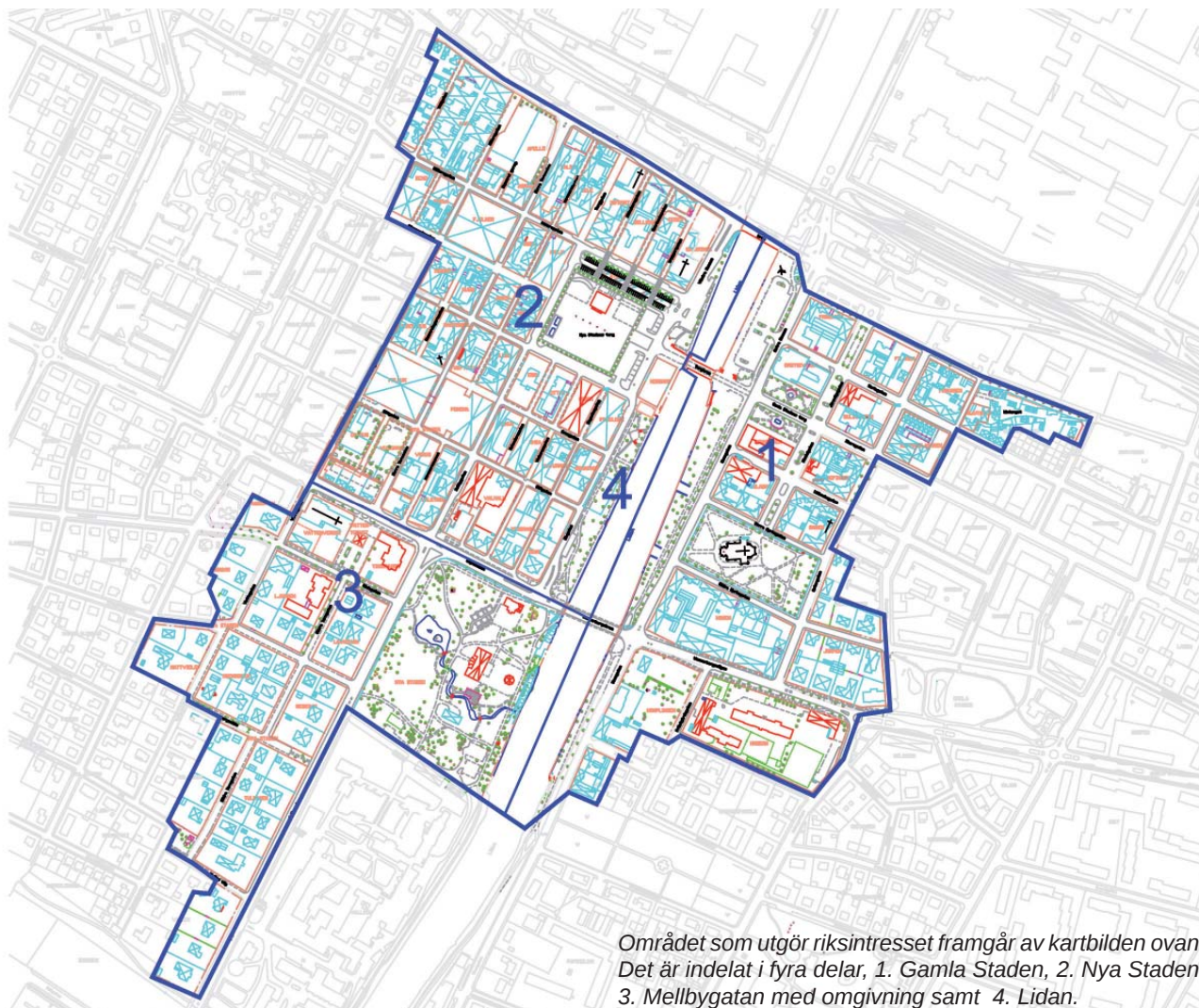
En enig riksdag antog 1998 ett program kallat *Framtidsformer*; *Sveriges handlingsprogram för Arkitektur, Formgivning och Design*

Det säger bl.a.

- arkitekturen skall ges möjlighet att utvecklas,
- kvalitet och skönhetsupplevelse tillåts inte underställas kortsiktiga ekonomiska intressen,
- kulturhistoriska och estetiska värden skall tas till vara.

Miljö från Esplanaden inom riksintresset

Området som utgör riksintresset framgår av kartbilden ovan. Det är indelat i fyra delar, 1. Gamla Staden, 2. Nya Staden, 3. Mellbygatan med omgivning samt 4. Lidan.

Riksintresset

Motivering till riksintresset:

"Unik stadsbildning som under 1600-talet kom att utgöra en s.k. dubbelstad, med en medeltida stad öster om Lidan och den av Magnus Gabriel De la Gardie anlagda Nya Staden väster om ån, uppförd i enlighet med grevens rutnätsplan och med stadsprivilegier 1670 samt inslag som gör staden till en föregångare till det sena 1800-talets stadsbyggande".

Uttryck för riksintresset:

"Bevarade medeltida spår i Gamla Staden, den delvis medeltida kyrkan och rester av ett oregelbundet gatunät med småskalig träbebyggelse i området runt Limtorget. Nya Stadens rätvinkliga rutnätsplan, det ovanligt stora torget med gamla rådhuset, tomtstrukturen och småskalig äldre bebyggelse. Gamla Stadens huvudsakligen rätvinkliga rutnätsplan som tillkom efter branden 1849 och som genom Järnvägsgatan-Nicolaigatan utgör föregångare till det sena 1800-talets "esplanadstad". Byggnader med storstads-mässiga drag, institutionsbyggnader och villabebyggelse från 1800-talets slut och 1900-talets början söder om Nya Staden".

Enligt Riksantikvarieämbetet får inte riksintresset skadas. Vad som menas tas upp under avsnittet Förändringarna.

3. Förändringarna

Lidköping anses vara så välbevarad att stadscentrum förklarats som riksintresse för kulturmiljövården. Betyder att det är bra som det är? Är riksintresset en bekräftelse på att det som förändrats är godtagbart eller finns det skador? Måste vi i så fall reparera eller ändra på något? Det är den frågan det här avsnittet skall svara på.

Med kunskap om Lidköpings historia, den lokala traditionen och det lokala byggnadssättet, gällande lagstiftning och riksintresset, som inte får skadas, förflyttar vi oss genom staden och tar upp eventuella förändringar som måste göras. Vi väljer att gå upp i Gamla vattentornet som ligger mitt i program- och riksintresseområdet. Här uppifrån kan vi vandra med blicken genom hela staden med bättre överblick än nere på marken.

Från utsiktsplattformen har vi en enastående utsikt. Mot norr breder Kinnevikens ut sig med öppen horisont och vi ser Kinnekulle och Läckö slott i siktigt väder. Här uppifrån är Vänern dominerande, men så är det inte nere på marken. Lidköping ligger på plan mark med nästan försumbara nivåskillnader. Det gäller att ta vara på utsikten i de små gluggar som finns. Mellan stadsbildningarna Nya och Gamla Staden och Vänern har byggts industrier på utfyllnadsmark. All visuell kontakt med sjön har byggts bort och det är endast via Lidans utlopp i Vänern som vi förstår att vi befinner oss i en sjöstad. Sjökon-

takten är viktig för gatorna i Nya Staden men de blockerade siktgatorna beror på byggnader och växtlighet utanför riksintesseområdet.

Mot norr finns ett homogent välbevarat småskaligt kulturlandskap på Kålland och Kållandsö. Skärgården, som sträcker ut sig i Vänern, är i det närmaste oexploaterad. Mot söder byter landskapet karaktär och övergår i slättlandet med gårdsbildningar som speglar en av Sveriges rikaste jordbruksbygder.

Lidan delar Lidköping i två hälfter: Gamla Staden på östra sidan och Nya Staden på den västra sidan. Stadshalvorna är båda rutnätstäder som medvetet knutits ihop med en huvudaxel, vars syfte var att skapa kommunikation och visuell kontakt. Här uppifrån tornet är avsikten med axeln tydlig. Nere på marken är stråket inte möjligt att förstå p.g.a fasta installationer, träd och planteringar.

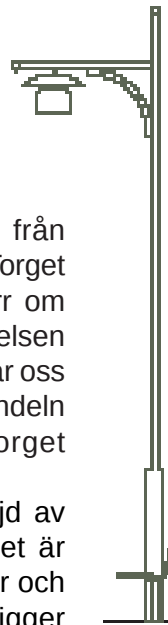
Objekt som byggs i riksintressets omedelbara närhet påverkar också riksintresset. Detta bör beaktas vid planering och byggande i dessa område.

Bedömning

Vid planeringen i Västra hamnen säkras siktgatorna från Nya Staden mot Vänern

Nya Stadens Torg sedd från öster

Nya Staden

Nya Staden är mycket välbevarad. Rutnätet från stormaktstiden ligger där med sina smala spikraka gator, husen i liv med gatorna på måttbestämda kvarter och med delar av den medvetna tomtindelningen fortfarande intakt. Karaktären av tvåvåningsstad med småskaligheten i tomtindelningen finns fortfarande kvar även om en del avsteg gjorts de senaste 350 åren. Gator och gårdar är fortfarande förbundna med portar och många hus speglar i fasaderna sitt stilmässiga ursprung. De röda taken är täckta med tegel eller slät plåt och fasaderna med trä eller puts enligt gällande byggtradition. En ljus färgsättning har medvetet börjat dominera och knyter ihop staden till en helhet. Stadskärnan saknar i stora drag gröna inslag enligt de stadsplaneideal som gällde under 1600-talet. Undantag är Nya Stadens torg.

Den stora förändringen är sammanslagningen av kvarteren vid Särnmarkshuset, Pollux och Kopparporten, samt utformningen av De la Gardies axel (Stenportsgatan, Torget och Skaragatan) som byggts och planterats igen. Dessa åtgärder är tydliga skador på riksintresset eftersom planbilden är förändrad.

Bedömning

Ytterligare kvarterssammanslagningar bedöms inte möjliga.

Utformningsförslag upprättas för Stenportsgatan med inriktning på fri sikt i gaturummets längdriktning.

Gamla Rådhuset

Nya Stadens torg

Torget är ovanligt stort även för att vara från stormaktstiden, nästan 150 meter i fyrkant. Torget är inramat av byggnader. Det är bara norr om Torgbron som det finns en lucka i bebyggelsen som lämnar en öppen plats mot Lidan. Vi drar oss till minnes att det var här varorna till torghandeln på det kombinerade handels- och sjötorget lossades.

Det torg vi nu ser nedanför oss är en följd av bilismens utbredning i stadskärnan. Torget är idag förändrat och har delats upp i trafikytor och torghandelsytor. Ett mindre handelstorg ligger i mitten tydligt avskilt från trafikytorna som är gator, parkeringsplatser och busshållplatser. Trafikytornas ytbeläggning är asfalt och den av grönska inramade handelsplatsen är belagt med smågatsten och plattor i ett rutnätsmönster. Det visuella stråket som knöt ihop Nya och Gamla staden har tagits bort men är trots det ett frekventerat gångstråk.

Nya Stadens Torg har genomgått många små förändringar sedan den stora ombyggnaden på 60-talet. På längre sikt behövs en översyn av över hela torget tillsammans med hamnplanerna i en helhetslösning.

Bedömning

Behandla förändringarna på Nya Stadens torg i två etapper.

I den första etappen tydliggörs axeln över torget men på ett sätt som inte försvårar framtida planering.

Med den andra etappen arbetas ett program fram för att utforma torget med hamnplanerna i sin helhet i en arkitekttävling.

Förändringarna

Mellbygatan – Trädgårdsstaden

Söder ut ser vi en stadsdel som avviker på grund av sin generösa grönska. Mellbygatan blev stadens infart från väster och planerades under första delen av 1900-talet som en allé med körväg i mitten, kantad av friväxande lindar. Utanför träden låg trotoarer och små planteringar närmast trädgårdarna till den nya trädgårdsstaden som började byggas på 1860-talet, mittemot det nyligen uppförda lasarettet.

Trädgårdsstaden planerades som en engelsk trädgårdsstad där de välbeställda i Lidköping bosatte sig. Området är välbevarat. Det kan man se på de påkostade byggnaderna som till stor del är kvar i sitt originalskick med en invändning som strider mot riksintresset.

Stadsträdgården

Inbäddade i stadsträdgårdens grönska ligger Västra Folkskolan, Kylanderskolan som byggdes 1868. Staden köpte successivt in marken för att omkring 1880 kunna anlägga parken.

Stadsträdgården anlades med slingrande gångar inspirerad av den engelska landskapsparken. Den naturliga parken var ekonomisk möjlig att anlägga och ansågs vara det som arbetarna i staden behövde för att stärka sin hälsa. Den byggdes om omkring 1935 i en striktare form. 1992 var det åter dags för en större ombyggnad och parken fick åter igen en friare form. Stadsträdgårdens fria former möter rutnätsstadens exakta former utan någon övergång. Någon konflikt med riksintresset föreligger inte.

År 2009 byggdes en ny scen, stor nog att kunna ta emot Göteborgs symfoniorkester. Den ligger på samma plats som den tidigare scenen från 30-talet. Sommaren 2010 färdigställdes en större lekplats med ett tydligt focus på tillgänglighet.

Bedömning

De stora tomter som delats och bebyggts förändrar skalan i trädgårdsstaden. Detta strider mot riksintresset.

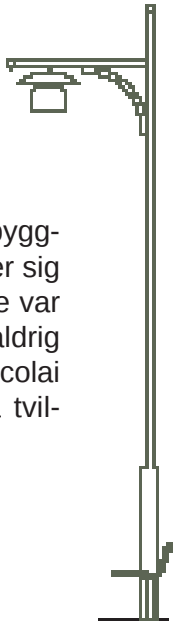
Bedömning

Stadsträdgården utvecklas som mötesplats med förslag till nya aktiviteter.

Lidköping. Parti av Stadsträdgården.

1200
Foto & Ensamrätt:
A. B. Almqvist & Söner, Helsingborg.

Gamla Staden

Nu lyfter vi blicken över Lidan och in i Gamla Staden. Framför oss ligger Gamla Stadens torg. Det var länge sedan som det var någon torghandel här och för drygt 100 år sedan beslöts att omvandla platsen till en park.

Gamla Staden återuppbyggdes efter den stora branden 1849. Det vi ser är en rutnätsstad precis som Nya Staden. Kvartersformerna är modernare än i Nya Staden, lite större och mer kvadratiska. Kontakten med Nya Staden är tydlig härifrån.

Paradgatan eller Esplanadgatan som korsar De la Gardies axel när vi just passerat torget hade en storslagen lindallé mellan kyrkan och järnvägsstationen. Idag har Esplanadgatan återskapats i samma form som ursprunget, med gångbanor längs husfasaderna och två körfält på ömse sida av trädallé och ett gångstråk i mitten. Liksom i Nya Staden är planmönstret från 1850 intakt liksom tvåvåningskaraktären.

Nicolai kyrkpark

Nicolai kyrka är den enda egentliga kyrkobyggnaden inom riksintresset och dess torn höjer sig över såväl Nya som Gamla Staden. Kanske var det därför Magnus Gabriel De la Gardie aldrig lät bygga någon kyrka i Nya Staden utan Nicolai kyrka fick fungera som kyrka för de båda tvillingstäderna.

Bedömning

Förlängningen av De la Gardies axel från Nya Staden in i Gamla Staden och Skaragatan fram till Hagagatan, byggs om i första hand med tanke på helhetsbilden och att skapa en enhetlig karaktär inom riksintresset.

Bedömning

Svenska Kyrkan har tagit fram förslag på hur kyrkparken kan byggas om i enligt 1864 års plan samt hur tillgänglighetsåtgärder kan genomföras som inte står i konflikt med de historiska värdena. Kyrkan bör stimuleras till att genomföra dessa.

Gamla Stadens Torg, flygfoto från 2003

Lidan

Lidan är stadens ursprungliga livsnerv. Här transporterades varor till och från Lidköping. Vid torget sågs många stora båtar lägga till för att lasta och lossa allehanda varor. Uppströms låg det många tvättbryggor dit kvinnorna gick för att tvätta. Efter branden 1849 anlades "Plantaget" på Lidans östra strand. En orsak var att få ett promenadstråk längs ån. Betraktas älvbrinkarna inom staden med riksintresseögon blir olika områden bedömda på olika sätt. Allmänt sett finns ingen konflikt med riks-intresset. Marken på båda sidor norr om torgbron är i huvudsak hårdgjord utan grönska och så har det alltid varit. Västra sidan var De la Gardies utskeppningshamn. Inre hamnen är idag inte tillgängligt för båtar.

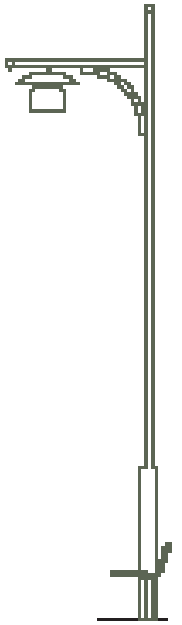
Östra brinken, söder om torgbron, formades efter branden som promenadväg och som sådan fungerar den fortfarande bra. Miljön utefter Lidan möter besökaren söderifrån på ett utomordentligt tilltalande sätt. Parkremsan på andra sidan, mellan Älvgatan och Lidan har varit bebyggd och anlades som en sammanhängande park när varmbadhuset revs 1979.

Bedömning

Arbeta fram förslag som bättre tar vara på Lidans möjligheter t.ex vistelseplatser mot Lidan

Vy mot norr vid Kyrkparken

De små förändringarnas stora påverkan

Små förändringar i stadsmiljön kan få stora konsekvenser för det intryck vi vill förmedla. Ett väl genomtänkt stadsrum, där varje detalj är vald med omsorg för att ge ett harmoniskt tilltalande helhetsintryck, kan havereras om en detalj byts ut eller kompletteras, får en annan färg eller bryter ett mönster. Detta kan ske både i samband med anläggandet och i driften.

Det kan vara en papperskorg som byts ut. Det kan vara en soffa som får en avvikande färg mot övriga. En växt vars färg och form kommer att dominera rummet, en skylt eller lyktstolpe står snett eller bryter en linje, eller det kan vara ett elskåp som bryter en siktlinje.

Bedömning

I alla led, från planering till utförande och drift måste en samsyn råda. En tydlig beskrivning av mål och delmål för projektet måste finnas. Ett program för val av utrustning såsom skyltar, soffor, belysning och papperskorgar, liksom för val av färg och beläggningssmaterial i gator och torg tas fram.

Lidan mot Söder, flygfoto från 2003

4. Arkitektoniska stilar

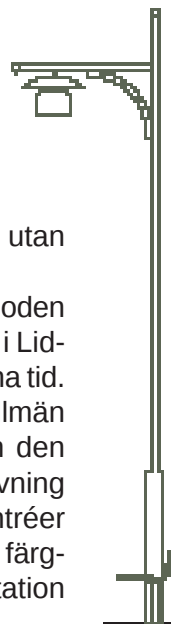
Älvgatan

Hamngatan

Trädgårdsstaden

Stadsrummens väggar

Den allra största delen av stadsrummens väggar är husfasaderna. Fasaderna är därför en stor del av den visuella upplevelsen när man rör sig i ett gatu- eller torgrum och fordrar därför extra omtanke. Befintliga byggnader, som har ett kulturhistoriskt värde får inte förvanskas och de som har förändrats bör rättas till. Nya byggnader får gärna ha ett modernistiskt uttryck men skall samtidigt anpassas till den kulturhistoriskt värdefulla omgivningen. En mängd hänsyn måste tas till byggnader som kommit till i en förgången tid där andra tänkesätt än våra gällde. Att bygga nya hus i en gammal stad är oftast en arkitektonisk utmaning men även kompletteringar och reparationer fordrar gedigen yrkeskunskap.

Som underlag för detta arbete har vi utarbetat en studie kallad "Arkitektoniska stilarter i Lidköping". Avsikten med stilstudien är i första hand att för den enskilde fastighetsägaren sprida kunskap om vad som gäller för den egna fastigheten när man vill bygga i kulturhistoriskt värdefulla miljöer och därmed öppna en dialog som inte annars är möjlig. Naturligtvis kan det också användas som hjälp vid projektering och planering.

Studien skall inte betraktas som fullständig utan redovisar huvuddragen inom varje stilart.

Det presenterade materialet omfattar tidsperioden 1800 till 2000 eftersom byggnadsbeståndet i Lidköping med mycket få undantag är från denna tid. Varje avsnitt av rapporten inleds med en allmän typisk fasadbeskrivning av byggnader från den aktuella epoken. Sedan följer en kort beskrivning av viktiga ingående fasadelement såsom entréer och fönster samt en anvisning om hur husen färgsattes. Varje stilart avslutas med en presentation om utemiljön.

Beskrivna stilarter är:

Nyklassicism	sida 22
Panelarkitektur	sida 24
Eklekticism	sida 26
Jugend	sida 28
Nationalromantik	sida 30
20 – tals klassicism	sida 32
Funktionalism	sida 34
1940 – 50 tal	sida 36
Neobrutalism	sida 38
1970 – tal	sida 40
Postmodernism	sida 42
Modern funktionalism	sida 44

Trädgårdsstaden

Garströms hörna

Nyklassicism

Allmänt

Fasaderna var uppbyggda enligt antikens ideal. Regelbundenhet, symmetri och jämn fönsterfördelning. Imiterade kolonner och kapitäl. Symmetriskt placerade frontoner. Fasaderna var målade i ljusa färger. Trähusen försökte ofta likna stenhus. Under den första hälften av epoken, som omfattar 1800 – ungefär 1870, kännetecknas stilen av enkel klassicism. Symmetriska fasader med ett fåtal strama dekorationer. Under resten av perioden fram till 1890 är fasaderna mer bearbetade och innehåller ofta både kolonner, kapitäl, frontoner och utsmyckade fönsteromfattningar på samma fasad.

Entréer

Tung omfattning ofta med kolonner, kapitäl och fronton. Ofta fönsterspalt ovanför porten. Kraftiga fernissade eller målade pardörrar av trä.

Fönster

Sexdelade fönster med korspost. Runda fönster på gavlarna. Oxögon i taket. Frontoner över fönstren.

Färgsättning

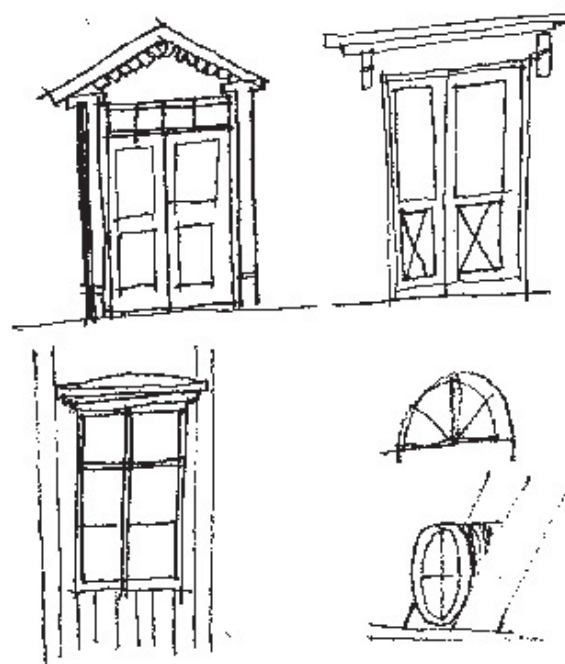
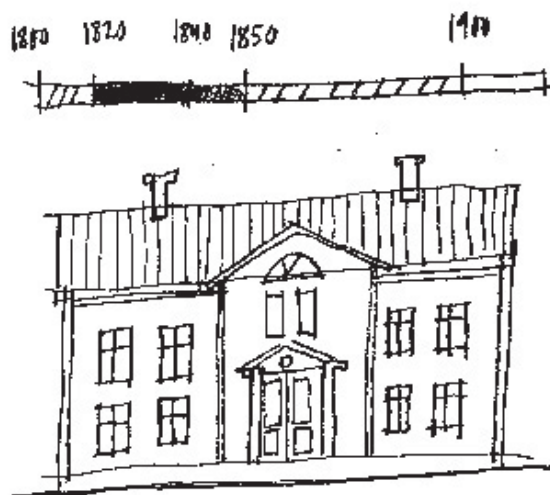
Fasader färgsattes i ljusa kulörer. Svagt ockragula eller mossgröna. På trähus målades listverk och dekorationer med annan kulör än fasadkulören. På stenhus målades under första delen av epoken hela fasaden i samma kulör och man lät skuggan teckna detaljer och listverk. Under slutet av perioden har även nyklassicistiska hus målats i två kulörer med utbrutna detaljer.

Fönstren var mörkt röda, bruna eller gröna.

Utemiljön

Utemiljön var ofta symmetriskt uppbyggd med rätvinkliga kvarter. I den mån det fanns plats för odlingar var dessa inhägnade med t ex rishägn eller trästaket. Utemiljön var fortfarande lantlig med djur som gick fritt i staden. Gångarna var ofta av jord, grus eller kullersten.

Vanliga trädslag förutom fruktträd var alm, skogslind, ek och hästkastanj. Nyttoodlingar växte sig stora i stadens utkant, s.k. kålgårdar. Stadsträdgården var vid den här tiden uppodlad med grönsaksodlingar.

Enkelt nyklassicistiskt bostadshus vid Norra Kyrkogatan, byggt vid mitten av 1800 talet . Notera enkelheten i fasaduttrycket.

Lidbeckska huset är ett exempel på senare klassicism med rikt bearbetad fasad.

Panelarkitektur

Allmänt

I och med industrialismens genombrott och att sågverken utrustades med finbladiga sågar ökade möjligheterna att dekorera fasaderna på ett annat sätt än tidigare.

Schweizerstilen med sin detaljrikedom kom från Tyskland. Snickarglädjen hade kommit till Sverige.

Fasaderna delades med listverk, som ramade in fält med olika panelriktningar och profiler. Rikt bearbetade verandor blev vanliga. Ofta inglasade med spetsverk av spröjsar.

Kravet på symmetri minskade. Torn med spännande former och vindflöjlar uppfördes.

Entréer

Pardörrar med spröjsad inglasning.

Fönster

Höga fönster med korspost (från 1870 kunde man blåsa större glas) och rikt profilerade omfattningar. Låga fönster under takfoten. Små dekorativa fönster på gavlar och frontespiser.

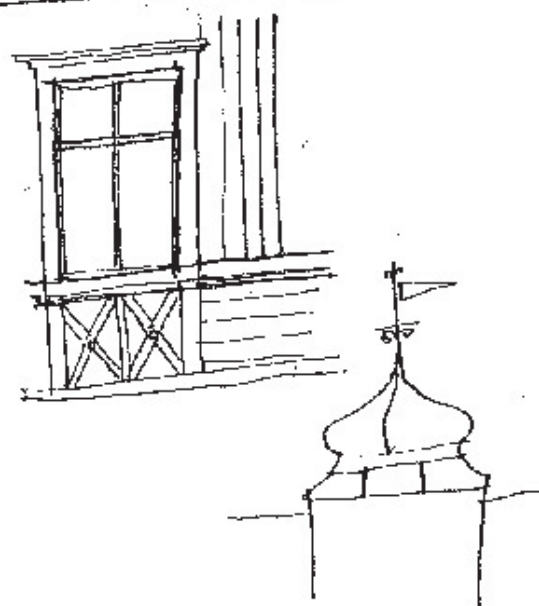
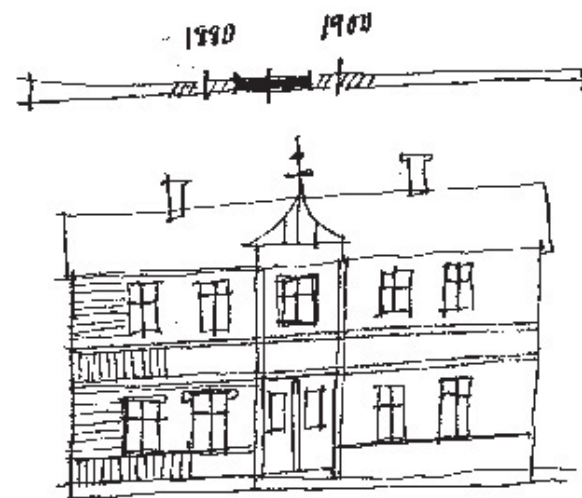
Färgsättning

Ljusa oljefärger med detaljer i avvikande kulör. Fönstren var röda, bruna eller gröna.

Utemiljön

Naturintresset ökade. Den tyska trädgårdsstilen anammades med slingrande gångar och mjuka gräsmattor. Rabatterna följde gångarnas rundning och innehöll många olika växtslag.

Asymmetrin vann terräng. Trädgårdsprydnader i form av solur och urnor uppskattades. Bersåer och lustgårdar förekom i borgarträdgårdarna. Tapetgrupper med sommarblommor i konstrika färger blev populära. Sankt Nicolai kyrkogård och stadsträdgården gavs en ny utformning.

Oförvanskad panelarkitektur (förutom vissa fönster) vid Skaragatan. Byggt omkring 1900

Garströms hörna. Byggt omkring 1880.

Panelarkitektur i trädgårdsstaden. Tidigt 1900-tal

Eklekticism

Allmänt

Eklekticism är benämningen på en blandning av olika arkitekturstilar på en och samma byggnad. Stilen uppstod vid slutet av 1800-talet. Symmetriskt uppbyggd fasad i början av perioden. Senare grupperades fönstren mer beroende på den invändiga planlösningen. Färgsättningen var murrig; guldbruna och bruna toner. Tornliknande takformer, fantasifulla frontespiser på långsidorna och torn i hörnen. Vackra balkonger med snidade järnräcken. Små takkupor. Försök att fantasifullt anknyta till slott och riddarborgar.

Entréer

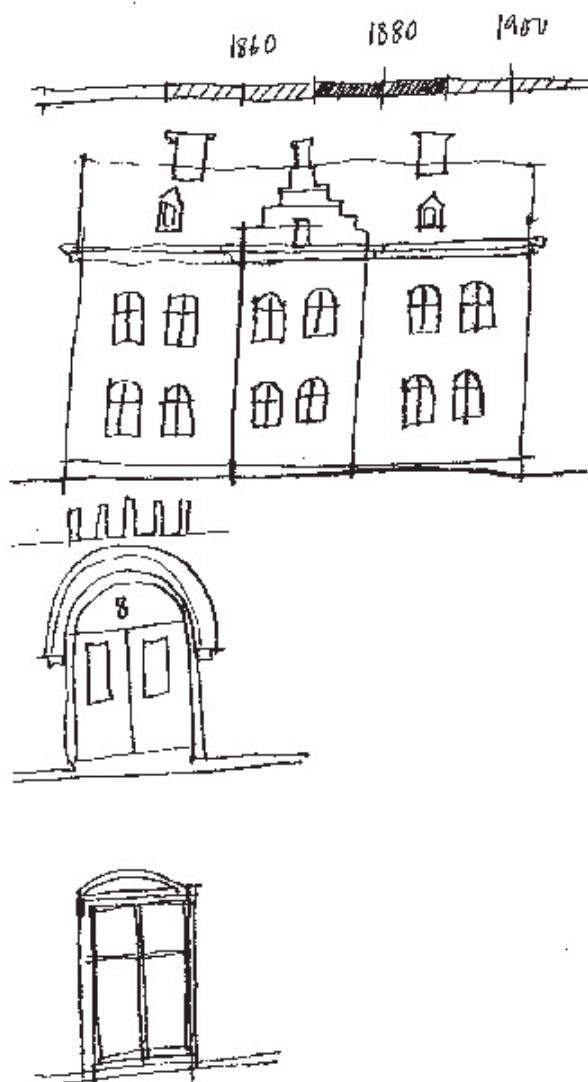
Raka eller halvrundade avslutningar. Glasade portar ofta i kombination med fasta glasparter ovanför porten. Rikt bearbetade putsade omfattningar och inramningar.

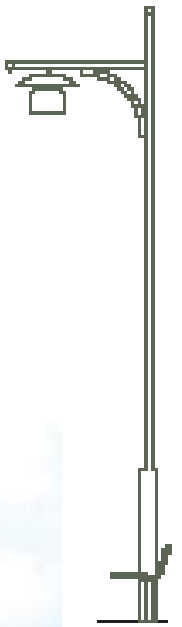
Fönster

Höga och smala fönster. Före 1870 var fönstren spröjsade med sex rutor men efter 1870 indelade med korspost.

Färgsättning

Murrig färgsättning i guldbruna och bruna toner. Sparsamt med fasaddekorationer, som fick samma kulör som fasaden i övrigt. Fönstren var nästan utan undantag bruna.

Sparbankshuset vid Nya Stadens Torg. Byggt 1902

Bostadshus vid Mellbygatan. Byggt 1906.

Tingshuset från 1899. Bakom Tingshuset syns gamla vattentornet som också är ett exempel på eklekticism.

Jugend

Allmänt

Jugend eller Art nouveau kom till Sverige vid sekelskiftet och blev förhärskande stil omkring 1910. Stilen opponerade sig mot tidigare detaljerade, överbelastade fasader. Arkitekturen hade naturen som förebild med mjuka böljande former. Fasaderna var rena och fria från detaljer och putsade i ljusa kulörer. Burspråk och frontespisar låg oftast i samma liv som fasaderna och blev på så sätt en del av fasaden. Formerna var svängda och något trubbiga med symmetrisk fönstersättning. Taken var ofta brutna med brant takresning och belagda med tegel eller slätplåt. Fasaderna dekorerades sparsamt med växtmotiv och geometriska figurer.

Entréer

Dörrarna var ofta bruna med svängda, putsade överstycken. Fasta glaspartier ovanför entréerna var indelade med svängda spröjsar.

Fönster

Vertikala fönster med korspost och smårutad överdel. Även treluftsfönster vanliga, även dessa med smårutiga överluftsfönster.

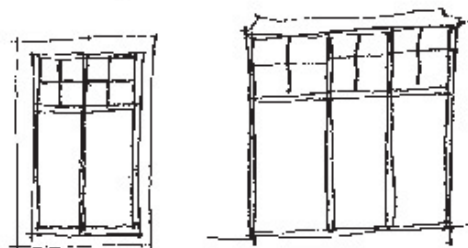
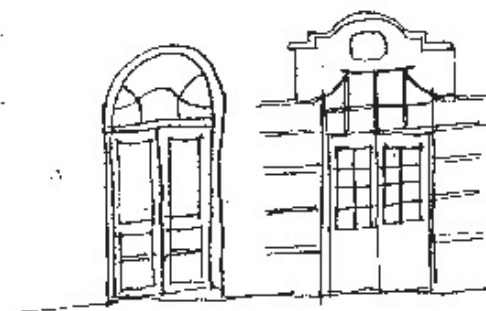
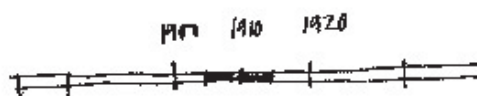
Färgsättning

Alltid ljusa kalkfärger. Ljusgul, gulgrå, ljusgrå eller ljusgrön.

Fönstren var engelskt röda eller gröna.

Utemiljön

En ny sportigare trädgårdsstil introducerades. Gemensamma fritidsanläggningar såsom kallbadhus och anlagda strandpromenader fick se dagens ljus. Skuggplatser ersattes med platser för sol och aktiviteter. Under krigsåren odlades utemiljöerna upp med allehanda nyttoväxter. Utemiljön var detaljrik och tydligt rumsindeldad. Färgvalet var harmoniskt med mycket perenner och buskrosor.

Bostadhus i kv Gladan ritat av Emil Hagberg 1908.

Typiska Jugendvillor i trädgårdsstaden med undantag för de vitmålade fönstren.

Nationalromantik

Allmänt

Stilen uppstod omkring 1910– 1920 och försökte stilmässigt anknyta till vikingatiden och den medeltida byggnadsutformning. Byggnadskropparna fick en tung och sluten karaktär med stora, rena och mörkt färgsatta murytor. Enstaka dekorationer som t.ex. burspråk, kraftiga smidesdetaljer och grova träräcken blev vanligare. Branta valmade tak var alltid belagda med tegel.

Stilen spreds mycket på grund av Carl Larssons bok "Ett hem" och "Svenska allmogehem".

Entréer

Kraftiga entrépartier indragna från fasadlivet. Kantiga stendekorationer eller träportaler med fornordiskt stilanknutna detaljer.

Fönster

Två- eller treluftsfönster indelade i smårutor. För första gången förekommer vita fönster i stadsmiljön.

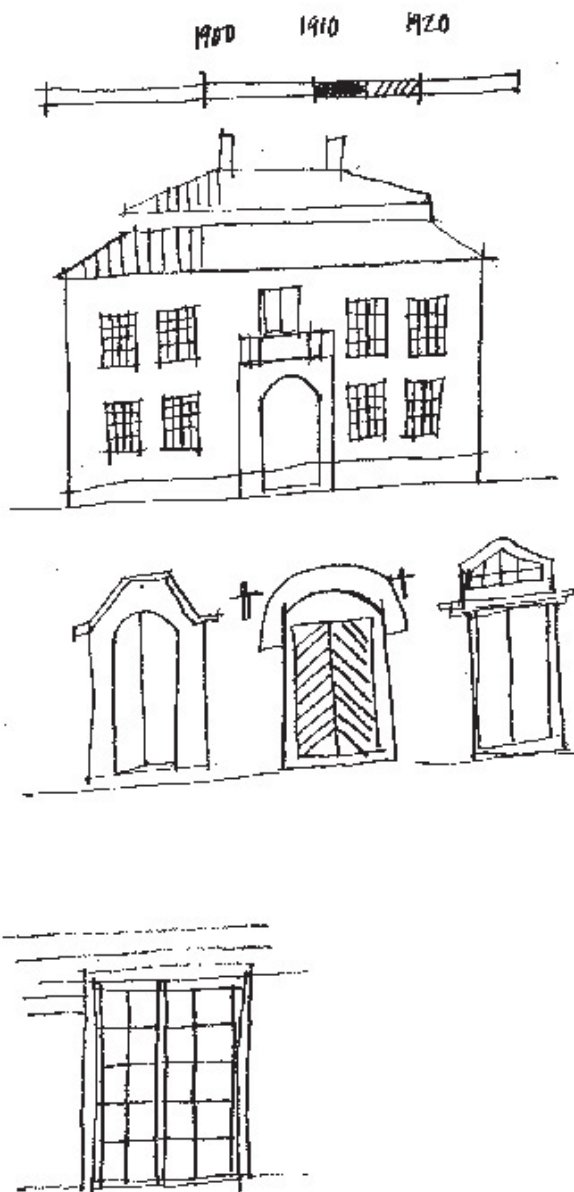
Färgsättning

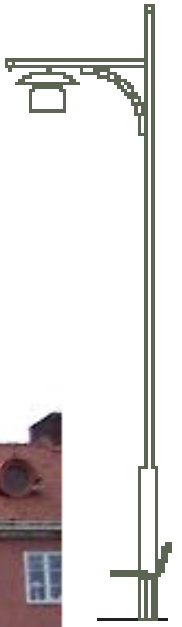
Stora hus har mörka tegelfasader. Putsade fasader försökte imitera mörka tegelfasader men kunde också ibland vara ljusa i gråvit, gulvit eller grårosa ton.

Putsade villor var ljus färgsatta. Träpanelade villor mörkt bruna eller röda.

Utemiljön

Den svenska naturen var mall för utemiljöernas utformning. Svenska träslag såsom ek, björk och tall var på modet liksom ormbunkar, mossor och lavar. Ädlare växtmaterial används med stor försiktighet. Flaggstänger placerades på balkongräcken och i trädgårdar. Grusgångarna följde terrängen. Hägnaden får en grovre och enklare utformning. Ängen får en plats i den svenska villaträdgården.

Bostadshus vid Wennerbergsvägen. Byggt omkring 1910-1915.

Nationaromantisk villa i trädgårdsstaden.

20- talsklassicism

Allmänt

Återigen återgick stilen till antikens ideal. Klassicismens stramhet återkom men ändå på ett friare sätt än tidigare. Stora släta murytor kombinerades med klassiska inslag och små dekorativa reliefer. Stilen brukar kallas "Swedish Grace".

Fasaderna var enkla med jämn fönsterplacering. Pilastrar, kolonner och tandsnitt dekorerade fasaderna men i mycket mindre omfattning än tidigare. Den ljusa färgsättningen återkom. Taken var relativt flacka, oftast belagda med taktegel. Balkonger förekom inte.

Entréer

Höga smala portar, ofta med överljus. Omfattningarna var klassicistiska men i förenklad form.

Fönster

Fönster låg i fasadliv. De var sexdelade men något mer kvadratiska än under nyklassicismen. Halvmåneformade fönster i taken.

Färgsättning

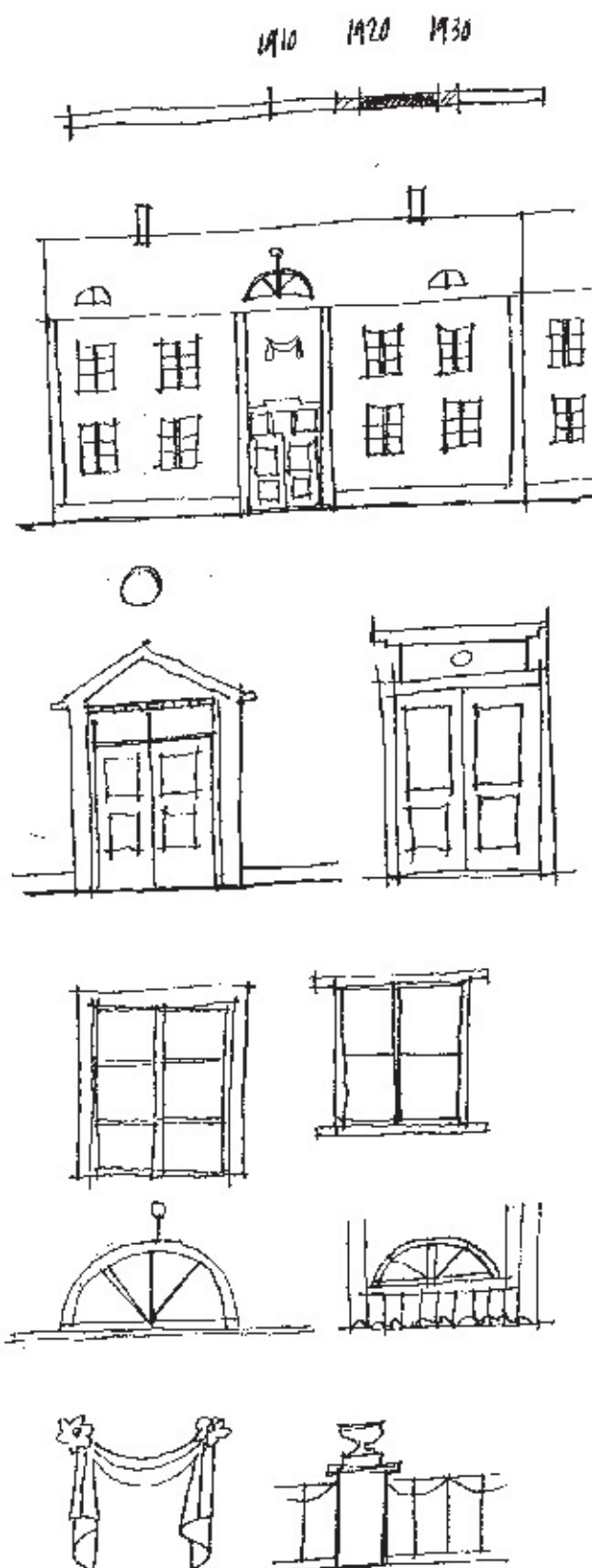
Relativt ljusa, aningen kyliga, men mättade fasadfärger på putsade hus.

Trähus målades med oljefärger i gul, rödbrun eller grågrön ton.

Fönstren var bruna, grågröna eller ljusgrå, inte vita.

Utemiljön

Återigen blev trädgården mer stiliserad med större symmetri. Raka rektangulära former, 90 gradiga vinklar men gärna med en bågformad avslutning, är en klassisk form under 20-talet. Miljöerna är ljusare, lättare och lekfullare. Perennlisten introduceras i harmoniska färger. Tuktade häckar och rosor är på modet liksom vattenspeglar och smäckra figuriner.

Typiskt 1920-tal vid Wennerbergsvägen

Villa i trädgårdsstaden.

Nationalromantisk och 1920-talsklassicism sida vid sida. Vid färgsättningen har tyvärr de båda stilmässigt olika byggnaderna behandlats som en och samma byggnad.

Funktionalism

Funktionalism finns inte inom riksintresset men redovisas för att ge en helhet av arkitekturstilarna.

Allmänt

Funktionalismen fick sitt genombrott vid Stockholmsutställningen 1930. Man var trött på komplicerade fasader och ville i stället låta fasaduttrycket och formen helt bestämmas av funktionen.

Tankarna var desamma som under jugendepoken tjugo år tidigare. Den nya arkitekturen fick stor genomslagskraft i Sverige.

Fasaderna, ofta försedda med runda former, var mycket ljusa med antingen slät puts eller locklistpanel. Stora glasytor. Fönsterplaceringar bestämdes av bakomvarande funktion. Tidigare vertikal riktning i fasaden ersattes med horisontell. Talrika balkonger med enhetliga plåträcken. Balkongerna var ofta placerade över hörn. Taken skulle helst vara plana men flacka sadeltak klädda med slät-plåt eller papp förekom också. Socklar förekom sällan utan husen stod "direkt på marken".

Entréer

Lackade trädörrar med stora glastrutor. Släta rostfria stålbeslag. Små plana skärmtak.

Fönster

Fönstren indelades med vertikala poster. Tvåluft, treluft eller fönsterpartier. Inga spröjsar eller fönsteromfattningar förekom. Något enstaka runt fönster var vanligt.

Färgsättning

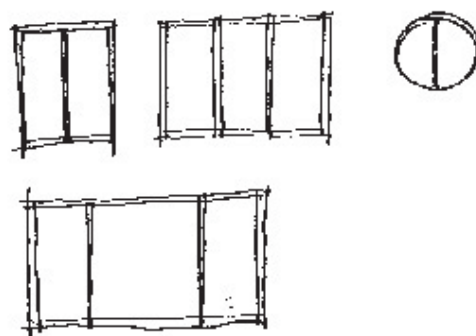
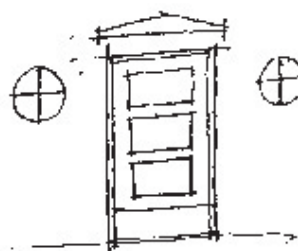
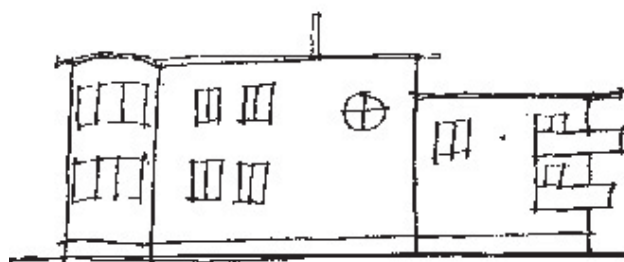
Mycket ljusa och släta fasader utan undantag.

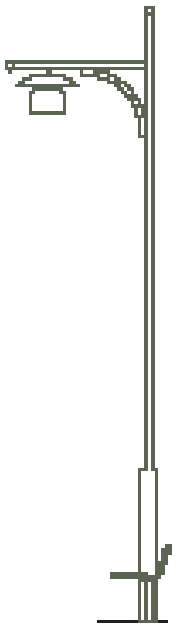
Utemiljön

Utemiljön förenklades. Ljus och luft släpptes in och dekor och överflöd ska tas bort. Nyttodlingarna upphör. En stor samlad gräsmatta dominerade utemiljön med några enstaka storsvuxna träd, ofta lind och hägg. Enkla samlade perenn- och buskplanteringar med funkior, polyantharosor, oxbär, ölandstok m.fl. Lökväxter och höstblommande perenner är populära.

Sittplatser och gångar anladess ofta med kalkstensplattor. Lätta enkla utemöbler, smidesräcken och staket. Plats för lek men gungor, sandlådor och även plask- och spegeldammar. Ingen trädgårdskonst sånär som på soluret anammades. Uthusens tid var förbi och alla uthusens funktioner samlades i huvudbyggnaden. Gatumiljöerna blev samlade och harmoniska.

1930 1940 1950

Heliga Korsets kapell är ett bra exempel på 30-tals funkis med sina ljusa slätputsade fasader och flacka tak.

Villa vid Alehagsgatan med tydliga drag av funktionalism. Tyvärr finns inte något riktigt typiskt funkishu i Lidköping

1940- 50 tal**Allmänt**

Byggandet av bostäder började ta fart. Industrin och tekniska lösningar började alltmer styra hur husen skulle se ut men traditionella byggmetoder användes fortfarande. I stadsplaneringen togs fortfarande hänsyn till mänsklig skala och människors behov av vackra och upplevelserika miljöer. Typiska karaktärsdrag var slätputsade fasader fria från dekorationer förutom några enstaka fönster, ofta sexkantiga. Flacka röda tegeltak och markerade entréer med omfattning. Fönstren låg i liv med fasaden. Balkonger hängde utanpå fasaden eller var helt indragna.

Entréer

Fernissade träportar glasade med mångkantiga glasrutor.

Fönster

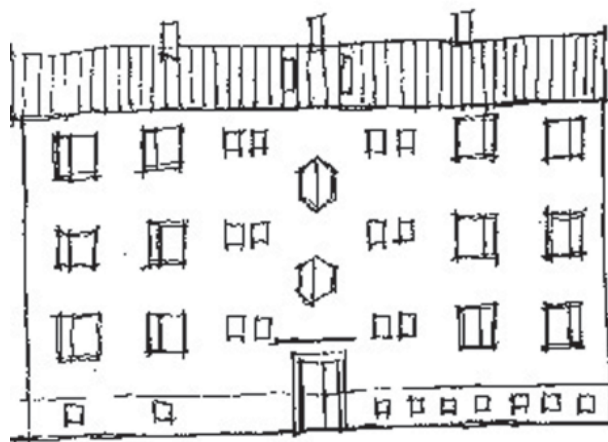
Ospröjsade tvålufts-fönster. Ofta satt mittposten osymmetriskt och bildade en större och en mindre glasruta. Enstaka sexkantiga fönster förekommer som dekoration.

Färgsättning

Mörkare fasader än under funktionalismen. Gult, grått eller brunt. Fönstren var oftast grå eller grågröna.

Utemiljön

Utemiljön var frikostig och välplanerad. Uterummen zonerades med allt från den privata entrén till det offentliga gemensamma uterummet. Det fanns gott om ytor för lek, spring och umgänge. Skifferplattan vann gehör. Biltrafiken separerades från lekytorna. Busk-omgärdade cykelparkeringar och piskställ blev standard. Grupper av träd och buskar skapade rumskänsla åt utemiljön.

Flerbostadshus från mitten av 1950-talet. Kv Diana i hörnet Stenportsgatan-Sevillagatan. Kvarteret gränsar till riksintresset.

Villa från 1945 på Trädgårdsgatan.

1960 - tal. Neobrutalism

Allmänt

Ännu under 1950 – talet var trångboddheten stor i Sverige. För att snabbt bygga bort bostadsbristen satsades i första hand på flerfamiljshus. Miljonprogrammet antogs och innebar ett löfte att bygga en miljon lägenheter på tio år, eller hundra tusen lägenheter om året i tio år. Kapplöpningen och iveren att uppfylla det politiska löftet gjorde att en viktig faktor "glömdes" bort. Mänsklig skala och människors behov av vackra och upplevelserika miljöer! Rationellt byggande och modern teknik blev ledstjärnor. Koncentration blev honnörsord. Ekonomin avgjorde husens storlek, materialval och teknik. Byggkranarnas räckvidd bestämde bebyggelsens utformning. Främmande material och former användes utan historisk anknytning. Hänsyn till den byggda kulturmiljön var obefintlig. Anpassning till mänsklig skala, mänskliga behov och tradition fick ge vika för det "moderna" synsättet. Formen fick ge vika för funktionen. Fasaderna bestod av upprepade betongelement och skivor, vilket ofta gav monotona fasader. Taken var plana. Skall arkitekturen på något sätt stilmässigt definieras, kan man säga att byggnadstomme, byggelement och tekniska installationer användes som arkitektonisk uttryckssätt.

Entréer

Anonyma glasade aluminiumdörrar.

Fönster

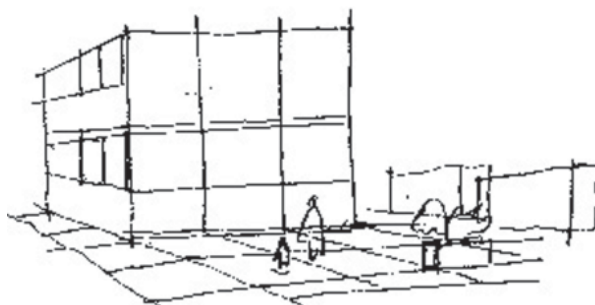
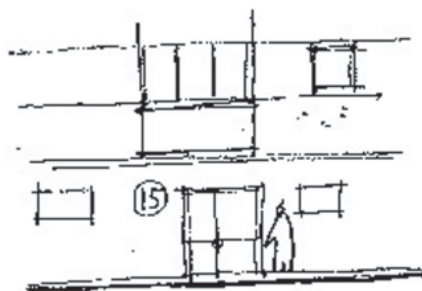
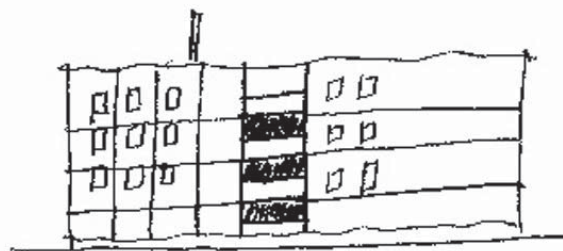
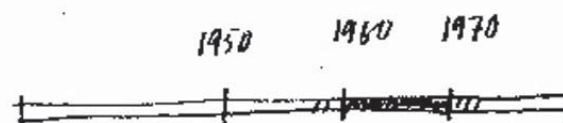
Enluftsfönster, ibland med vädringsfönster.

Färgsättning

Obehandlad betong eller betongelement med ballast (små stenar) som ytskikt. Ytskikt tonade svagt gult eller rött.

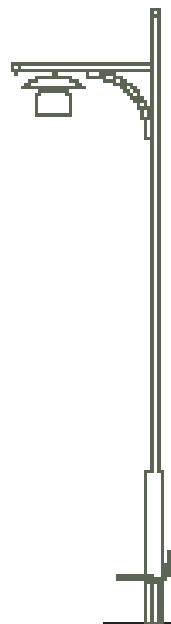
Utemiljön

Uterummen gavs olika funktion med särskilda platser för lek, vila, transporter o.s.v. Skalan var storskalig, anonym och karg. Massplanteringar med buskar som berberis, ölandstok och kornell dominerade. Snabbväxande träd såsom poppel, pil och asp användes flitigt. Betongplatta i grått och asfalt är markmaterialen framför andra. Några av miljonprogrammets stora fördelar är den långt gående trafiksepareringen och de frikostiga ytorna. Stödmurar ersattes med släntning och massbalansering.

Exempel på brutala, storskaliga bostadshus saknas i Lidköping. Bilden är tagen i Trollhättan men exempel på neobrutalism finns i stor omfattning i hela landet.

Åhlénsvaruhuset i De la Gardeiestadens rutnätsplan från 1671 i Lidköping är ett exempel på storsklighet och där betongelementen i fasaden har använts som ett arkitektoniskt uttryckssätt. Intrycket är brutalt avvisande. Ett typiskt exempel på 60-tals neobrutalism. Byggnaden är ombyggd sedan 2005 och ger nu ett mindre brutalt intryck.

1970 - tal

1970-tal finns inte inom riksintresset men redovisas för att ge en helhet av arkitekturstilarna.

Allmänt

Arkitekturen under 1970 - talet var besläktad med 60 - tals arkitekturen.

Elementbyggeri och upprepning utan estetisk ambition resulterade i en ofta ointressant arkitektur. Fasaderna var försedda med fönsterband och klädda med tegel, asbestskivor eller plåtkassetter. Plana tak eller svagt lutande sadeltak eller pulpettak. Taken var täckta med betongtegel, papp eller korrugerad asbestcement som då fortfarande var tillåten. Balkongerna var indragna.

Entréer

Glasade aluminium- eller stålpartier.

Fönster

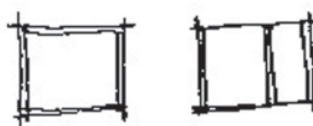
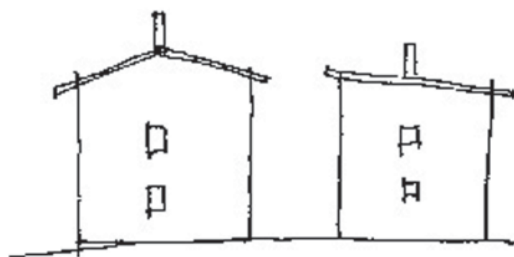
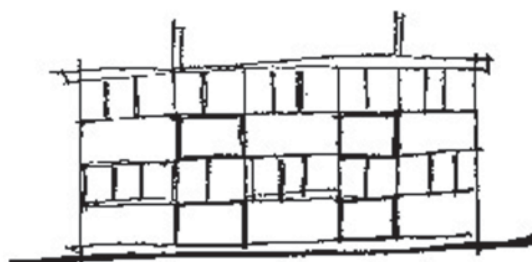
Oftast enlufts-fönster med eller utan vädrings-fönster.

Färgsättning

Tegel, betong eller infärgade skivor av olika typer. Svaga, ljusa kulörer.

Utemiljön

Utemiljön byggde vidare på miljonprogrammets ideal men med en något mänskligare skala. Något större omsorg kunde skönjas. Gräsmattan var en självklarhet. Fortfarande var det massplanteringar som gällde om än med en större artvariation. Kornell, rosor, rododendron och barrväxter var populära. Planteringar utmed fasaderna var standard. Betongplattorna förskönades med hjälp av frilagd singel eller sjösten. Knäcksten användes för att avsluta plattor och gångar.

Bostadshus i Margretelund, Lidköping. Exempel på 70-talsarkitektur.

Postmodernism

Postmodernism finns inte inom riksintresset men redovisas för att ge en helhet av arkitekturstilarna.

Allmänt

Postmodernismen uppträdde vid 1980-talet och hade två framträdande särdrag: Intresset för fasaden och intresset för den historiska staden. Som alternativ till modernismens rena fasader ville man skapa en symbol- och associationsrik arkitektur.

Postmodernismens arkitekter använde konst och reklam som inspirationskällor men det kanske viktigaste är anknytningen till det traditionella byggandet. Man strävade efter en modern stil som ändå var förankrad i arkitekturhistorien.

Fasaderna uttryckte en riklig blandning av olika stilarter. Antikens uttryckssätt med pilastrar och kolonner kunde tillsammans med funktionalismens trelufts-fönster återfinnas på en och samma fasad. Stilen fick tidigt dåligt rykte.

Det positiva med stilen är att den framhävde betydelsen av att föra en dialog med platsen, med arkitekturhistorien och med den lokala byggnadstraditionen.

Entréer

Glasade dörrar ofta med förenklade kolonner, kapitäl och fronton.

Fönster

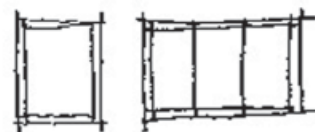
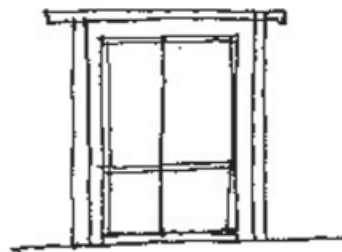
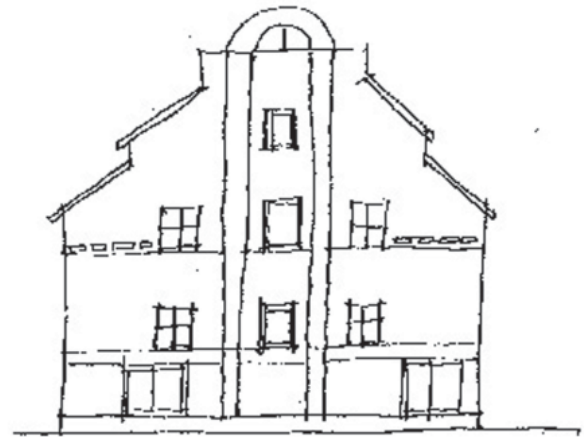
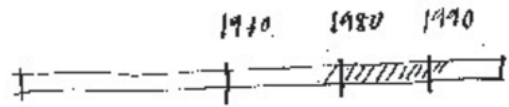
En-, två-, trelufts-fönster och spröjsade fönster kunde förekomma på samma fasad.

Färgsättning

Många olika material på samma fasad. Tegel och slätputs vanligt. Rosa, ljusblå och gröna pastellfärger vanliga.

Utemiljön

Utemiljön blev ytmässigt mindre frikostig. Många ytor hårdgjordes. Den färgade betongplattan i olika former fick genomslag liksom påkostade naturmaterial som gatsten och granit. Stödmurar gav en effektivare markanvändning. Småskaliga trädslag såsom klotlönn, prydnadsapel och körsbär blev populära. Fler funktioner skulle inrymmas på en mindre yta. Mindre plats för samlade grönsytor. Den vilda trädgården vann gehör.

Postmodernistiskt hus i Skara.

Lidköping har inte begåvats med några postmodernistiska hus. Dagcentralen vid Esplanaden har dock ett visst släktskap i detaljutformningen.

1990 - tal. Modern funktionalism

Modern funktionalism finns inte inom riksintresset men redovisas för att ge enhelhet av arkitektur-stilarna.

Allmänt

Den moderna funktionalismen som till stora delar präglade 1990 - talets byggande var sannolikt en reaktion på postmodernismens överarbetade fasader.

Jämfört med 1930 - talets funktionalism var stilarna mycket lika varandra. De stora, ljusa, rena och odekorerade putsytorna var desamma som 30 - talets. Skillnaden bestod i den teknik som utvecklats under 50- 60 år. Nya material t.ex. aluminium och ny teknik att tillverka större glas och andra detaljer gav 90 -tals funkisen en ännu större lätthet i fasaduttrycket än som var möjligt 1930. Ljusa putsade fasader. Stora glaspartier och glasade balkonger.

Entréer

Stora glaspartier.

Fönster

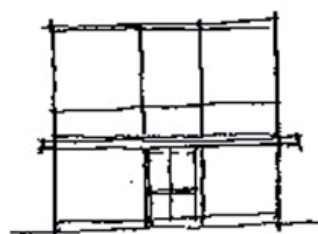
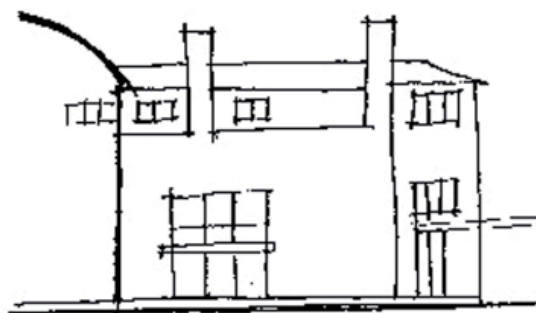
En- och tvålufts-fönster. Glaspartier.

Färgsättning

Slätputs i ljusa kulörer.

Utemiljön

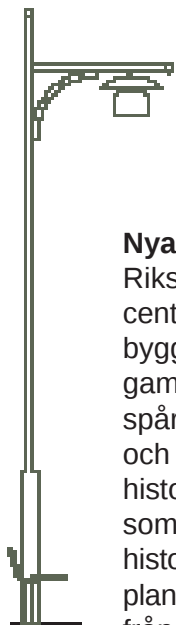
Sparsmakade planteringar anlades, ofta med avenbok eller annat växtmaterial som kunde formklippas. Marktäckande växter ersatte gräsmattan där dess funktion inte behövdes. Natursten och friväxande träd var flitigt använt. Armaturer, cykelställ m.m. är ofta i rostfritt eller galvansierat utförande. Underhållsfria mörka träslag användes i sittdäck och skärmar, gärna liggande eller längsgående. Grusytan fick ett nytt användningsområde.

Modern funktionalism. Bilden ovan och till vänster visar anläggning för äldreboende i Råda, Lidköping. Bilden nedan visar en ombyggd lagerbyggnad på Rörstrandsområdet.

5. Nytt i en gammal stad

Nya hus

Riksintresset för kulturmiljövården i Lidköpings centrum har av många uppfattats som att allt som byggs och anläggs i staden måste vara utformat i gammal stil. Så är det inte. Varje tid har satt sina spår och avtryck i staden. Det som var modernt och oppositionellt för hundra år sedan är kulturhistoria och byggnadsminnen idag. Riksintresset, som går ut på att Riksantikvarieämbetet satt en historisk nivå, för t.ex. Nya Staden som innebär att planmönstret och skalan i De la Gardies stadsplan från 1671 inte får skadas.

Nya stadsrum

Lidköping är välbevarat när det gäller planmönstret. Gator, torg, parker, kvarter och tomter ligger på samma plats som de gjorde vid 1600-talets

senare del. Däremot finns det inte kvar ett enda hus, träd eller plantering från den tiden utan de har kommit till senare.

När vi nu skall bygga nytt i Lidköping på 2000-talet är det viktigt att skilja på placering och skala å ena sidan och utformning och gestaltning å den andra.

Detta gäller hela byggandet av stadens rum där rumsgolven är t.ex. gator, parker, tomter, vattendrag, parkeringar medan väggarna är husfasaderna, trädalléerna, plank, häckar m.m. Alla ingående delar styrs av lagstiftning medan placering, volym och skala dessutom skall anpassas till riksintresset.

Bild längst upp till höger:

Stora parkeringsplatser måste också anpassas till skalan. Parkeringen på Castor har delats upp med träd och platsättning på ett lovvärt sätt.

Bild i mittraden till höger:

Modernt gårdshus i kv Bele med typisk lidköpingskaraktär.

Bild längst upp till vänster:

Transformatorstation maskerad till ett magasin som redan finns i gatan (Särnmarksgatan).

Bild i mittraden till vänster:

Modern arkitektur i De la Gardiestaden. 2000-talets uttryck och 1900-talets form och volym (Systembolaget).

Bild längs ner:

Ett bra exempel på hur ett nytt hus passar in i en äldre stadsmiljö (kv Höken, Södra Kyrkogatan). Placering och hushöjd följer riksintressets skala och volymer. Huset som byggdes 1980 är väl flankerat av Nicolaigården (20-tals klassicism) och ett nationalromantiskt bostadshus från början av 1900-talet.

Huset har utformats genom anpassning till symmetrin och vertikaliteten i omgivande fasader, där hänsyn tagits till traditionell byggnadsstil avseende detaljer, material och färg.

6. Åtgärdsförslag

Efter att med historiens hjälp prickat in hur Lidköping såg ut under senare delen av 1600-talet, har vi lagt riksintresset på den historiska bilden och sett vad som har förändrats. Förändringarna har vi sedan stämt av mot dagens krav som är lagstiftningen. Resultatet har blivit ett antal förslag till åtgärder som nu läggs fram för politisk bedömning.

Allmänna anvisningar som gäller för hela området

Gällande anvisningar på grund av riksintresset:

- Kvarter får inte slås ihop.
- Gator får inte överbyggas.
- Karaktären av tvåvåningsstad behålls och förstärks.
- Lidan får inte överbyggas.

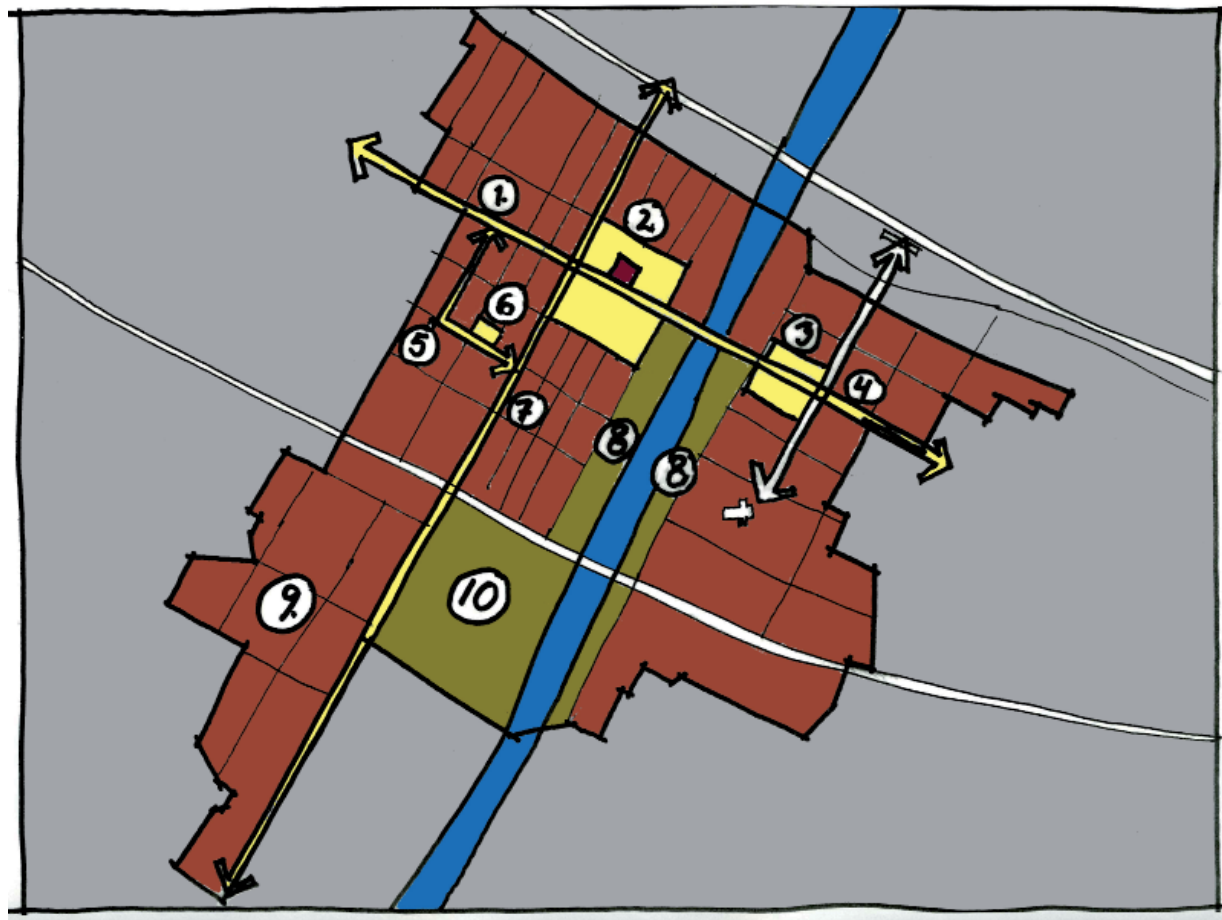
Förslag till nya anvisningar:

- Forma alla gator med symmetrisk sektion.
- Skapa visuell kontakt med Väner från De la Gardiestadens nord-sydliga gator.
- Minska inslaget av asfalt i stadsrummets golv.
- Gestalta stadsrummets väggar enligt särskilt stilprogram (avsnitt 4).
- Använda traditionella material på stadsrummets golv och väggar.
- Anpassa taken. Röda tak dominerar i riksintresset.
- På fasaderna gäller täckmålat trä eller puts.
- Magasin ska målas med röd slamfärg.

- Forma även den yttre miljön på kvartersmark i samklang med riksintresset vid nybyggnation. Skapa öppna passager mellan gård och gata. Lagg gårdarna på samma nivå som gatan.
- Ta hänsyn till riksintresset även vid åtgärder utanför detta och som kan påverka det samma.
- Anpassa ljussättning och armaturer till den småskaliga staden.
- Anpassa även trafikskyltarna till bebyggelsens småskalighet.
- Parkeringarna inordnas i kvartersformerna och småskaligheten.
- Hänsynen till de naturliga förutsättningarna är en jämnställd del i all planering.

Mellbygatan med Garströms hörna i en bilfri framtid?

Utvalda platser som skall studeras

1. Stenportsgatan (De la Gardies axel) Ombyggnad av gatan görs i samverkan med fastighetsägare och handlare 2010-2011.

2. Nya Stadens torg
Nytt stråk över torget. En helhetslösning tas fram genom en arkitekttävling.

3. Gamla Stadens torg
Förnyas och utvecklas som ett grönt torg med möjligheter till nya aktiviteter.

4. Skaragatan
Översyn av gatan mellan Järnväggsgatan och Hagagatan. Ny belysning och möjligheter till sommaruteserveringar och ökar handels möjligheter.

5. Kopparslagaregatan -- Sveagatan
Kvadranten Stenportsgatan -- Kopparslagaregatan -- Sveagatan -- Mellbygatan -- Torg-

gatan utvecklas som handelsstråk

6. Iqbals torg
För att utveckla handel och folkliv återskapas kvartersstrukturen.

7. Mellbygatan -- Torggatan
Omformas för att skapa bättre tillgänglighet och handelskaraktär.

8. Lidan med stränder
Kompletteras med vistelseplatser i Svea-, Göta-, Norra och Södra kyrkogatornas förlängningar vid älvkanten.

9. Trädgårdsstaden
Inga ytterligare delningar av tomterna bör göras.

10. Stadsträdgården
Utvecklas som mötesplats med förslag till ytterligare aktiviteter.

7. Axlar och Torg

Stenportsgatan

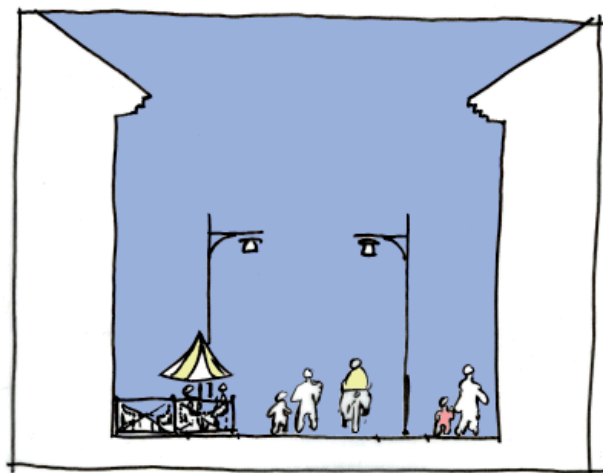
Mål

Stenportsgatan byggs helt om 2010-2011 så att den blir en del av en värdig huvudaxel som förbinder Nya- och Gamla Staden. Stenportsgatan ska locka till sig fler verksamhetsetableringar och aktiviteter från torget ända fram till Silversköldsgatan. Gatan görs bilfri i hela sin längd. Cykeltrafik blir tillåten på de gåendes villkor. Gångbanor anläggs längs med fasaderna. I mitten gatan byggs ett plattlagt kommunikationsstråk. På vardera sidan av detta görs möbleringszoner i gatsten i vilka soffor, papperskorgar, skyltar och belysningsstolpar m.m. placeras. Gångbanorna längs fasaderna och möbleringszonen kan tas i anspråk för uteserveringar. Vid Folkets Hus vidgar sig gaturummet och får karaktär av en torgbildning. Platsen ges en konstnärlig utsmyckning.

Utformningen görs i nära samarbete med fastighetsägare, näringidkare och boende.

Handelsstråket

Stenportsgatan utgör en del i handelsstråket Stenportsgatan -- Kopparslagaregatan -- Sveagatan -- Mellbygatan -- Torggatan. Se även under "Kopparslagaregatan -- Sveagatan" sidan 56.

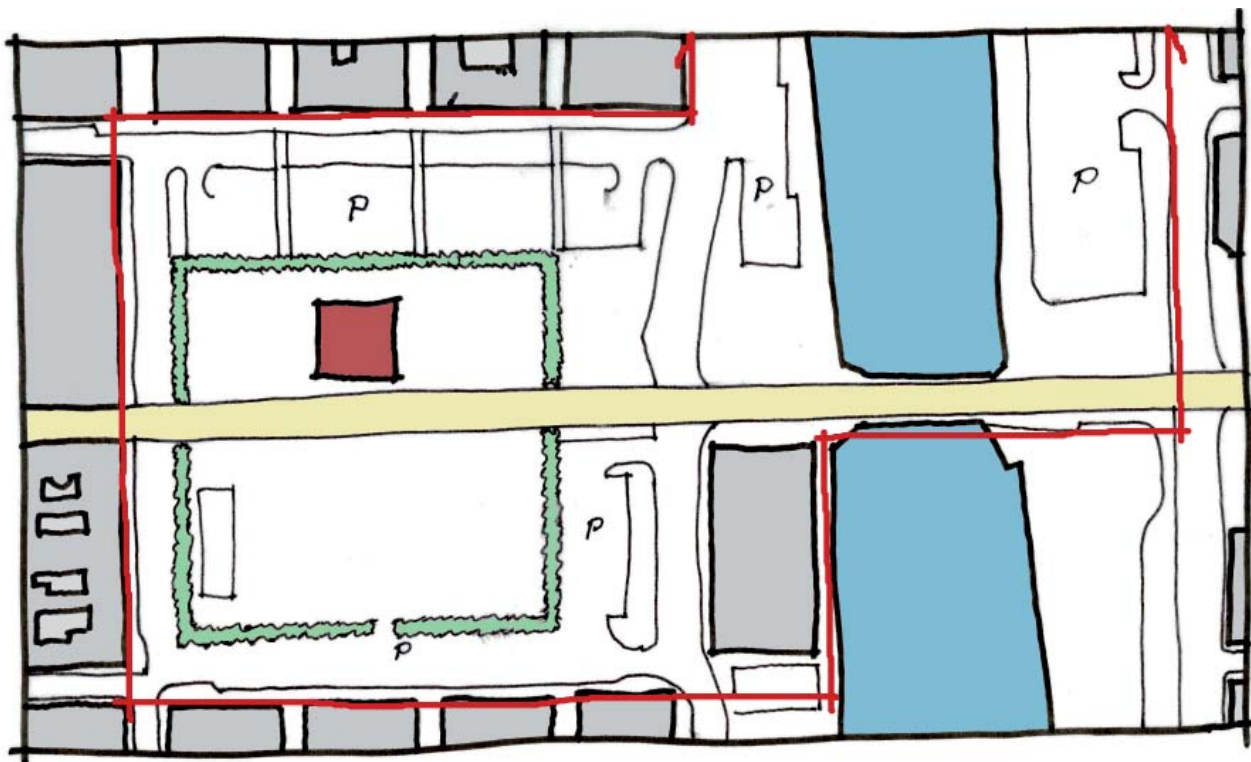

Nya Stadens Torg

Mål

De la Gardies axel öppnas åter över torget och Nya och Gamla Staden byggs åter samman med ett gång- och cykelstråk. En visuell kontakt mellan Stenportsgatan och Skaragatan tillskapas. Torgets placering i förhållande till vattenvägen Lidan tydliggörs genom att en gäst- och turisthamn anläggs i Lidan. Kajplanen återskapas och ges en konstnärlig utsmyckning med koppling till Vänern. Kajområdet utformas så att det inbjuder till vistelse. Torghandelns fysiska förutsättningar ska förbättras.

Torget berör så många övergripande frågor att det behövs fördjupade studier och utredningar. Förslaget är att det görs i två etapper; i den första tas passagen över torget upp och i den andra bestäms den slutliga utformningen och det görs lämpligen genom att utlysa en arkitekttävling eller via parallella uppdrag. I det uppdraget kan då utformningen av kajplanerna på båda sidorna om Lidan ingå (rödmarkerat område).

ÖPPET STRÅK MELLAN STENPORTSGATAN OCH TORGBRON

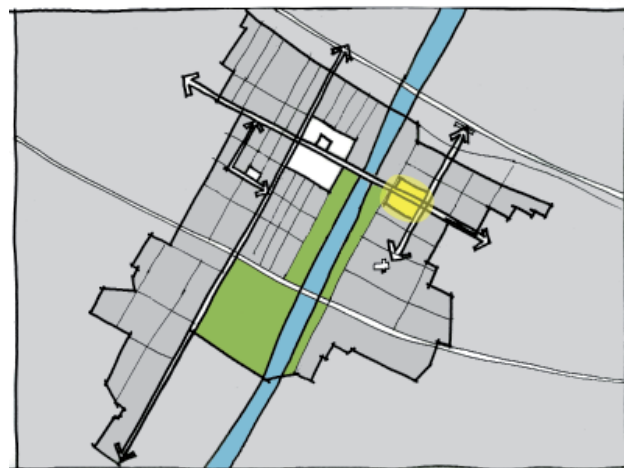
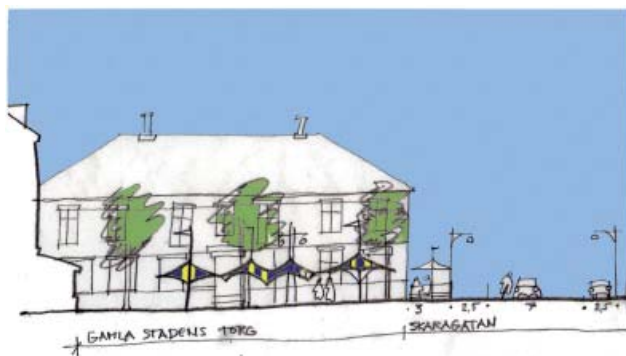
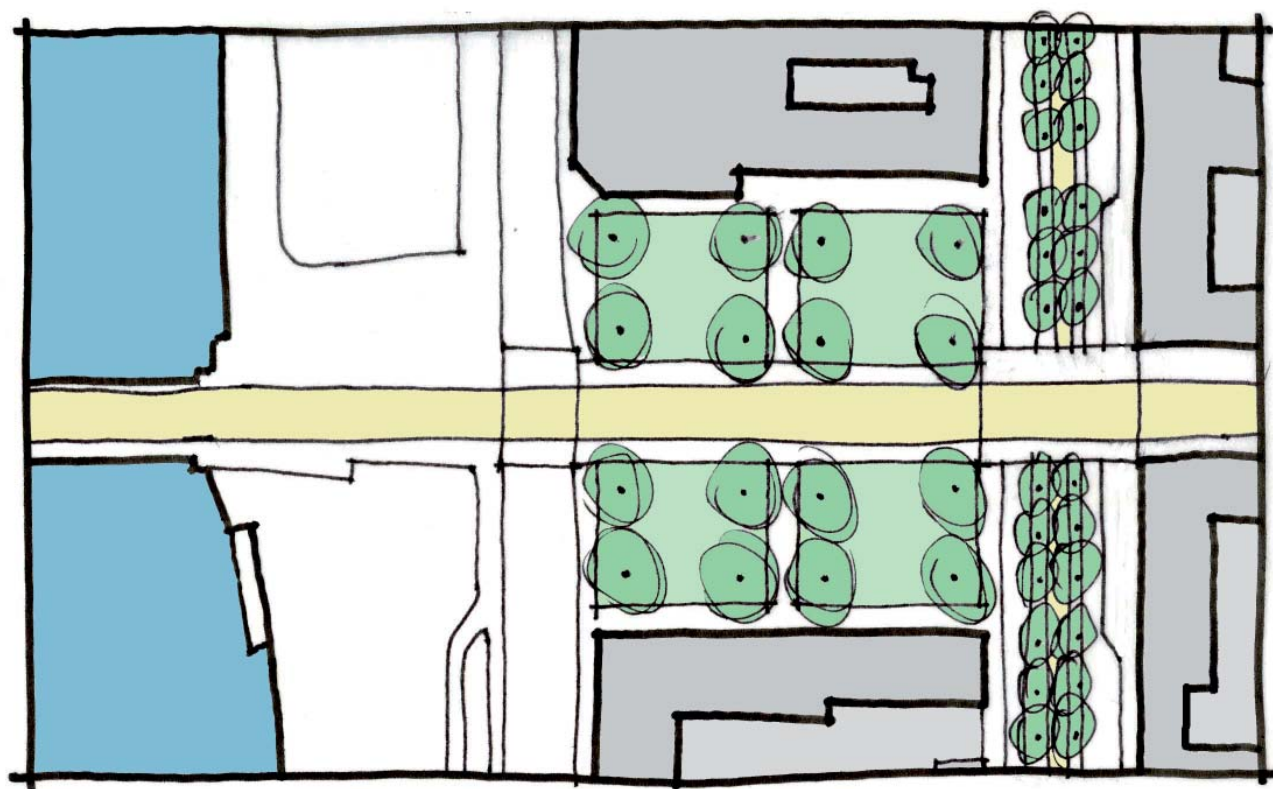

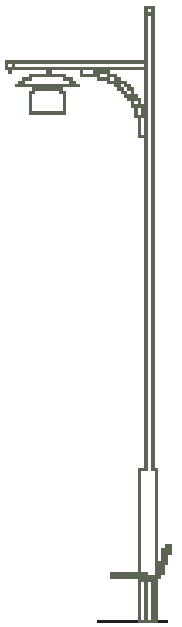
Gamla Stadens Torg

Mål

Gamla Stadens torg byggs om och förnyas. De la Gardies axel löper över torget och förbinder slutligen Stenportsgatan med Skaragatan. Torget utformas så att aktiviteter av olika slag möjliggörs och stimuleras. Det kan handla om allt från att Lidköpings konsthall flyttar ut sina utställningar på torget och att omkringliggande restauranger gör tillfälliga uteserveringar till marknader och

festivaler. I axeln skall bil- och cykeltrafik tillåtas på de gåendes villkor. Torgytan går ända fram till fasaderna i norr och söder. Här tillåts endast nödvändiga verksamhetstransporter. Platsen ges en konstnärlig utsmyckning som vävs in i gestaltningen av torget. Gamla Stadens torg kommer även framledes att ha inslag av träd och grönska.

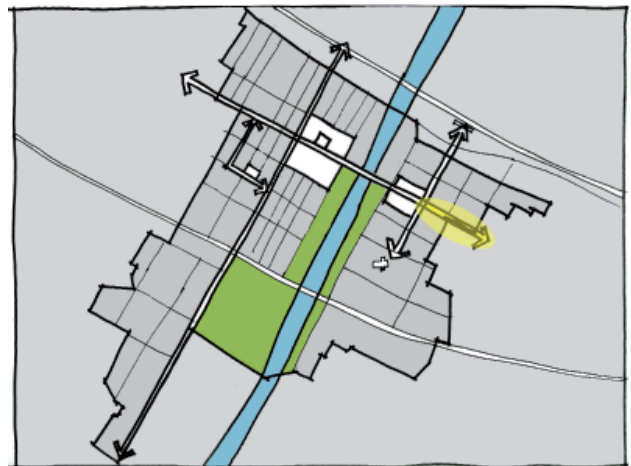
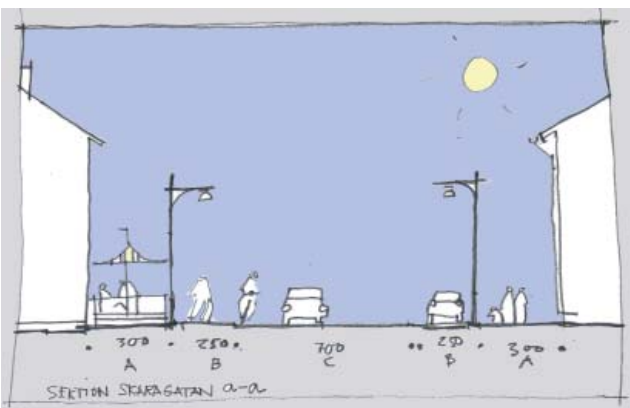
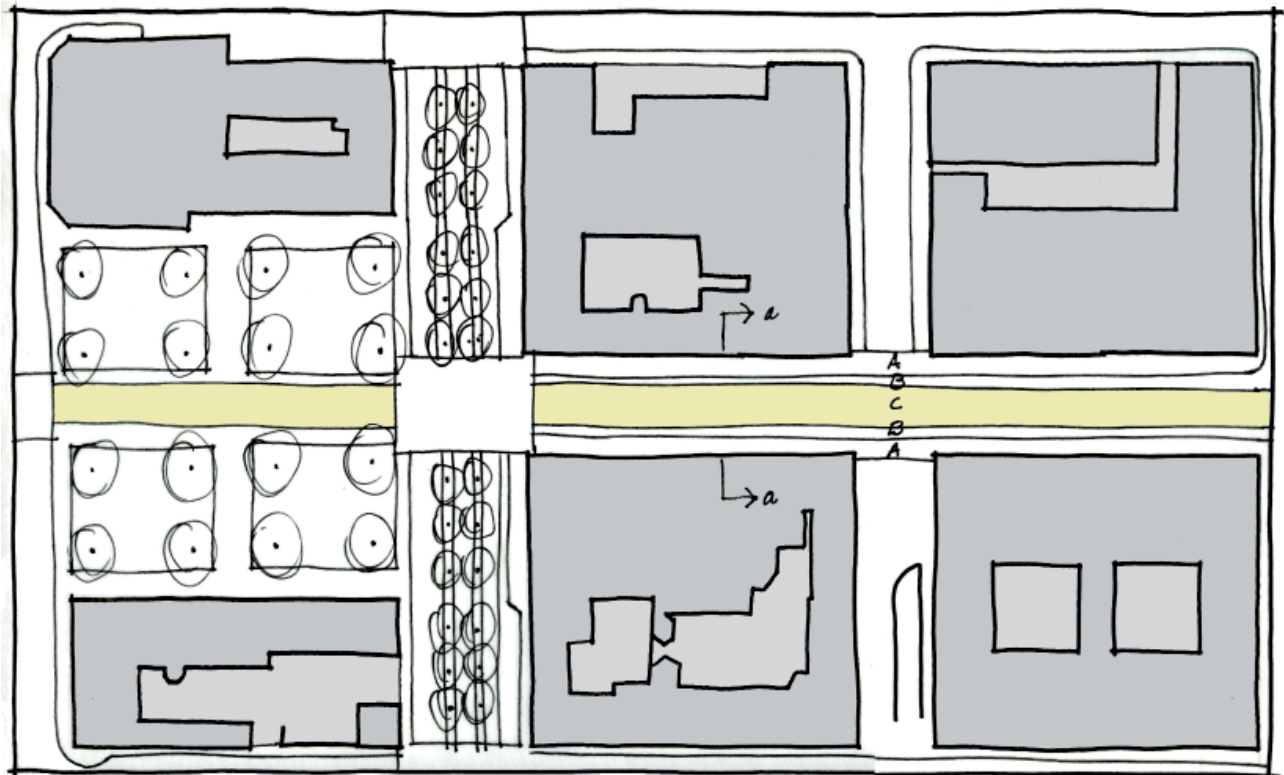

Skaragatan

Mål

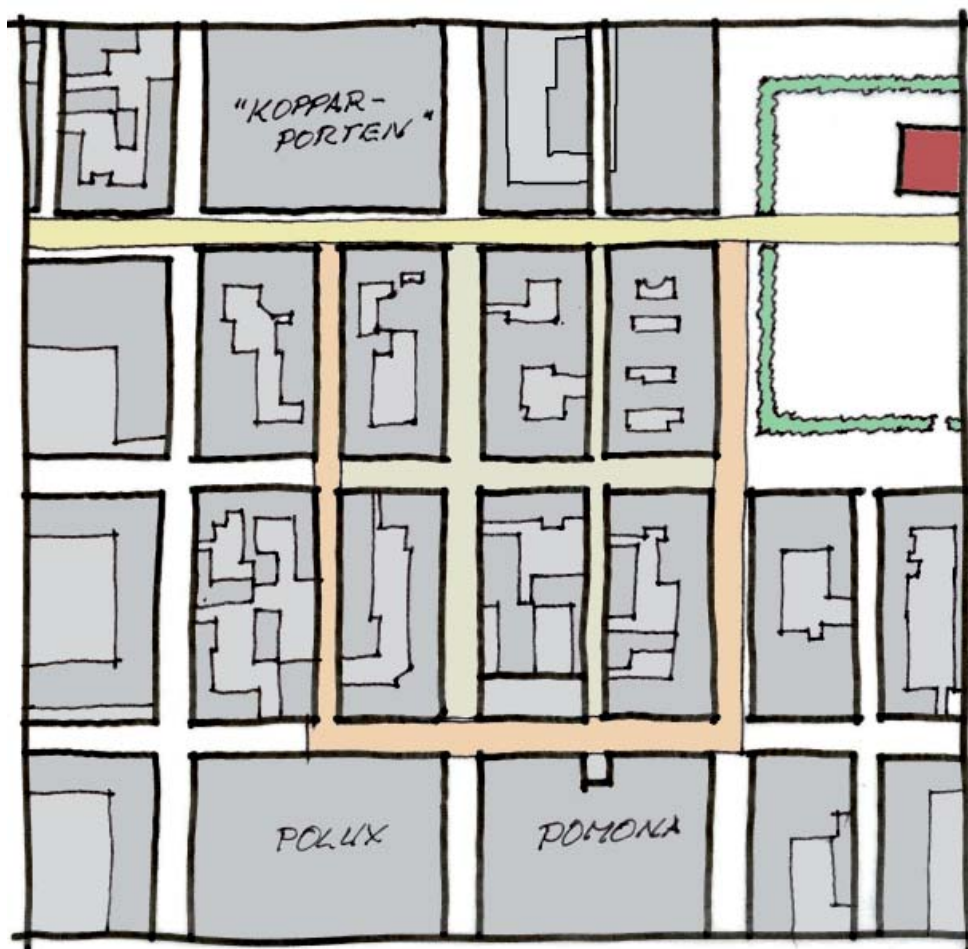
Skaragatan byggs om fram till Hagagatan, d.v.s. den del som ligger inom riksintresset. Syftet är att ge större utrymme för gång- och cykeltrafik samt ge krögarna möjlighet att inordna sina uteserveringar i gaturummet. Samtidigt ökar möjligheterna för handeln att utvecklas.

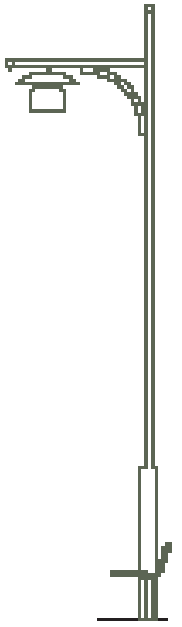

Kopparslagaregatan --Sveagatan

Mål

Kvadraten Stenportsgatan - Kopparslagaregatan - Sveagatan - Mellbygatan - Torggatan utvecklas i samverkan med handel och fastighetsägare till ett handelsstråk. Gaturummet omformas efterhand som kringliggande kommersiella fastigheter förändras.

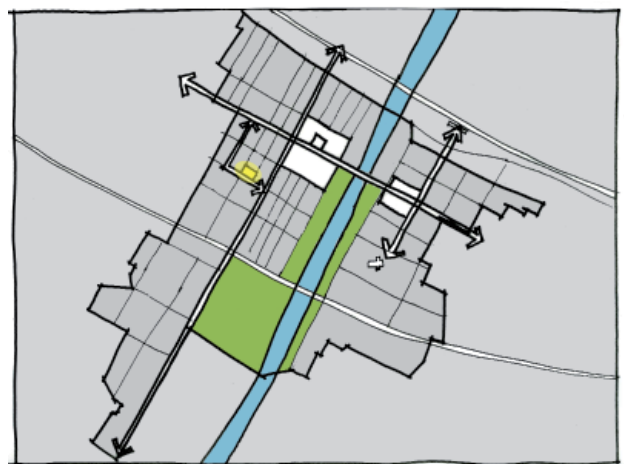
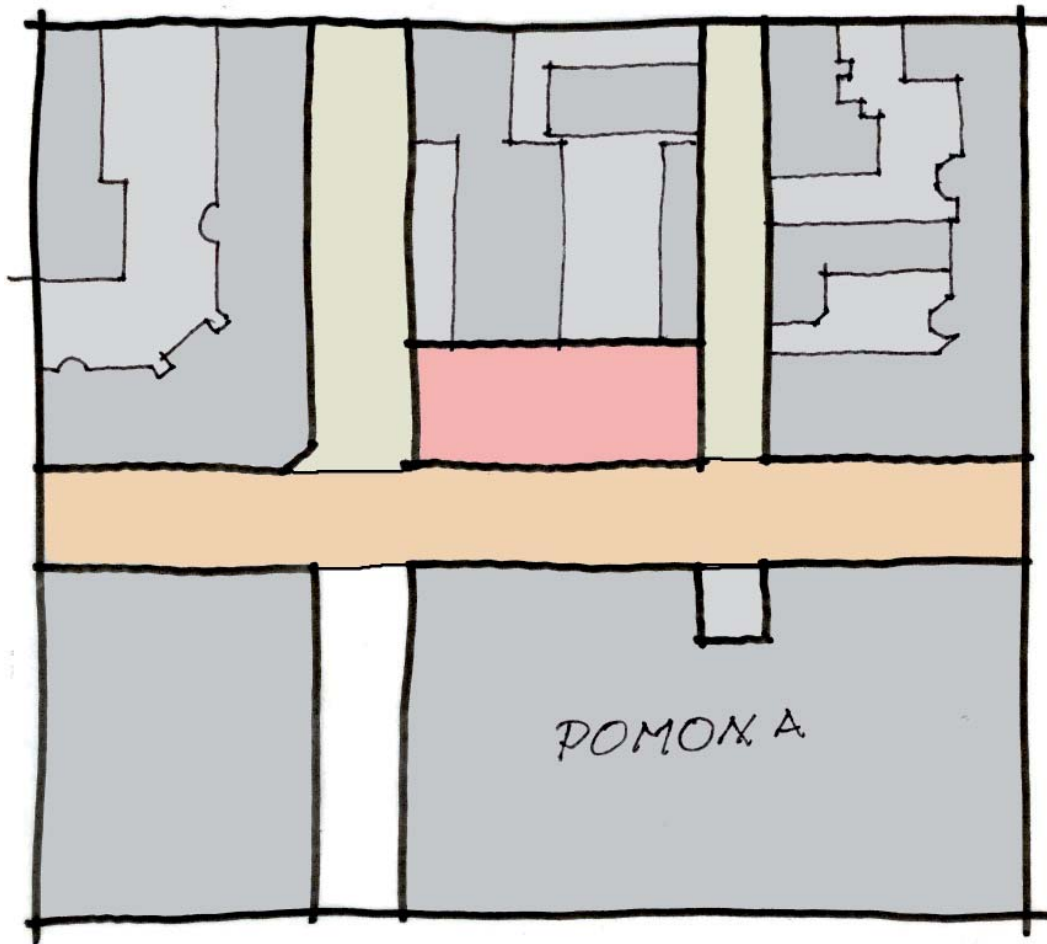

Iqbals torg

Mål

Studera möjligheterna att sluta kvarteret och därmed skapa möjligheter att utöka handeln och folklivet i centrum.

Mellbygatan-Torggatan

Mål

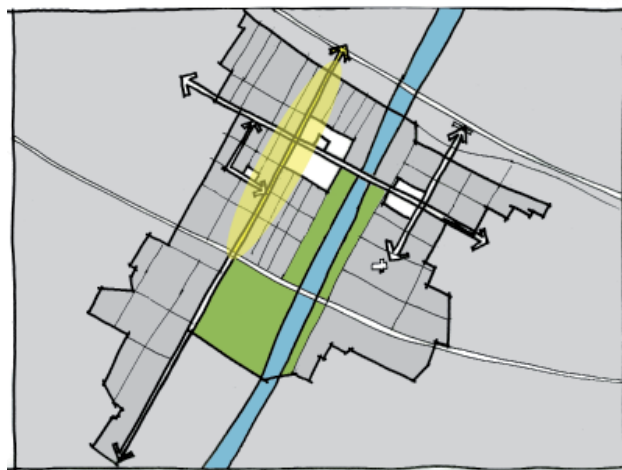
Mellbygatan är den av stadens huvudaxlar som leder direkt till centrum. Idag är trafiken enkelriktad från Esplanaden fram till torget, vilket omöjliggör det ursprungliga mötessättet med staden och torget. Mötet med De la Gardiestaden sker idag i korsningen Esplanaden Mellbygatan genom en tät bearbetad trähusarkitektur samt en stram trädplantering i den gamla stadsgränsen.

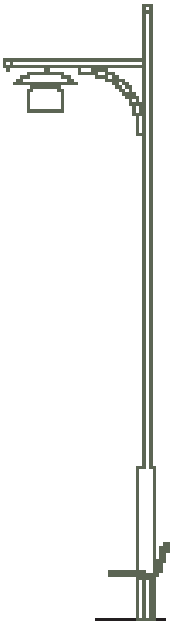
Torggatan från torget ner till Rörstrand, som 1998 byggdes om till gångata, får utgöra mall för den fortsatta ombyggnaden av Mellbygatan från torget fram till Esplanaden. Utformningen av Torggatan, utmed torget, liksom övriga gator runt torget, görs i samband med översynen av hela torget.

Tillgänglighetsåtgärder utmed Mellbygatan, t. ex upphöjningar av korsningar, görs så att de harmoniserar med Stadsmiljöprogrammets anvisningar i stort.

Sträckan Mellbygatan--Torggatan sedd från norr mot söder

Axlar och Torg

8. Lidan med stränder

Lidan med stränder

Mål:

Lidans attraktionskraft stärks. Årummet skall med små fysiska förändringar locka till vistelse och aktivitet. Lidan, som en kommunikationsled, ska hållas så öppen som möjligt och får därför inte bebyggas. Båttrafiken skall gynnas.

Lidans stränder, norr om Torgbron, ges hamnkarakär med öppna stensatta ytor. Söder om Torgbron, ska parkkarakären få utvecklas. Form- och innehållsmässigt kan älvbrinkarna vara symmetriska. Ett kontinuerligt gångstråk från Ågårdsbron ut till hamnpiren ökar intresset för promenader längs älvbrinkarna.

Västra sidan

Stadsträdgården

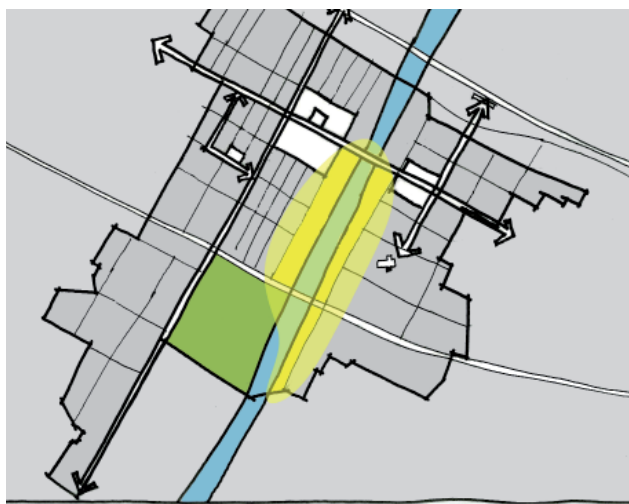
Lidan röjs fram utmed strandkanten i stadsträdgården. Amerikakajen rustas upp och ljussätts. Vid lågt vatten når inte Lidan fram till kajkanten, varför en fördjupning av kajen föreslås. Fler möjligheter att nå vattnet iordningsställs mellan Amerikakajen och Wennerbergsbron.

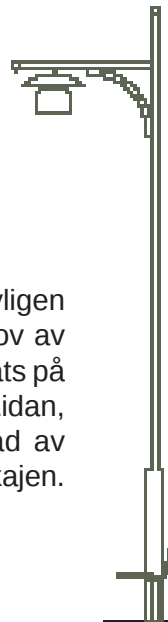
Wennerbergsbron

De trånga passagerna under Wennerbergsbron kan upplevas obehagliga. Många väljer att korsa körbanan istället. Möjligheten att göra gångtunnlarna t. ex. genom en ljus beklädnad och färgsättning av väggarna undersöks. Nattetid är kontrasten mellan den ljussatta tunneln och den mörka omgivningen för skarp. Tunneln liksom området utanför tunnelöppningarna ges en medveten ljussättning.

Badhusparken.

Badhusparken vidareutvecklas som en stadsmässig park; den enda egentliga parken innanför den gamla pallisaden. Parken har samma bredd som De la Gardies kvarter och de tvärgående avbrotten som finns utspärade i vegetationen och i kajkanten bör lyftas fram ytterligare. Sittplatserna grupperas så att fler lockas att vistas i parken.

Östra sidan

Den östra parterren

Parken mellan Wennerbergsbron till Torgbron består huvudsakligen av äldre träd i gräsmatta. Skulpturerna "Ungdom" och "Lågan" lyfts fram genom belysning. I övrigt ses parkens skulpturer över och förnyas. Planteringen söder om bron förnyas i form och innehåll. Sittytor och gångstråk förnyas på ett liknande sätt som på västra sidan. Det finns också möjligheter att skapa sittgränder/trappor ner mot vattnet som blir belysta av kvällssolen.

Östra hamnplanen

På andra sidan Torgbron har kajkanten nyligen byggts om. Närmast kajen finns inget behov av åtgärder. Restaurangerna, som har etablerats på parkeringen och i serveringspaviljongen i Lidan, ersätts på sikt med en restaurangbyggnad av hamnkaraktär i anslutning till stråket utmed kajen.

Vy över Lidan från norr mot söder

9. Parkrummen och grönskan

Stadsrummets grönska

Lidköping har en lång tradition som parkstad med egna växthus, kunniga parkarbetare och många blomsterarrangemang i staden. När parkerna inom riksintresset planerades, för nu cirka 150 år sedan, var syftet att erbjuda de promenerande en varierad upplevelse samt en hälsobringande vistelse. Den funktionen har parkerna än idag.

Träd och buskar skulle under 1800-talet sista hälft skärma av parkerna från omgivande vägar och bebyggelse samt skapa rumslighet. Idag har kraven på trygghet samt åkgräsklipparnas framfart gjort parkerna öppna och genomsiktliga. Att åstadkomma rumlighet och upplevelse av avskildhet kräver stor medvetenhet i såväl planering som skötsel av våra grönytor.

Riksintressets parkytor

Inom riksintresset är grönskan idag koncentrad till Stadsträdgården och Gamla Stadens torg samt Badhusparken och Älvparterren. På Nya Stadens torg finns klippta parklindar och sommarplanteringar. Trädgårdsstaden har med åren förtätats, så att de gröna ytorna utgör mindre än 40 % av hela området. De la Gardiestaden och riksintressanta delen av Gamla Staden har den minsta andelen grönska i hela staden, ca 5 %. Det är det samma som de mest exploaterade industriområdena har.

Ekologisk design

Nu befinner vi oss i en ny tid med nya krav. Parkerna måste anpassas till en mer hållbar utformning som samverkar mer med naturens egna villkor samt kommunala krav på minskad skötsel. Ekologisk design är numera ett givet begrepp, inom såväl mode som arkitektur. Hur den ser ut och hur den kommer att slå i en framtid vet väl ingen idag.

Inom riksintresset ska givetvis de ekologiska kraven samordnas med kraven på stadsmässighet och funktion. En viktig ambition är att öka det gröna inslaget i staden.

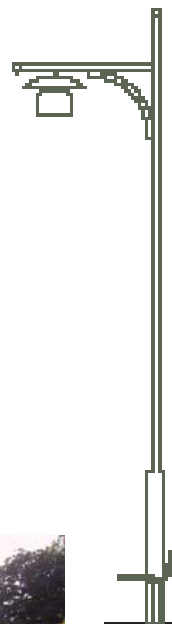
Trädgårdsstadens grönska

Trädgårdsstaden är idag ett attraktivt område med närheten till såväl centrum som lasaretsområdet. Många hus och trädgårdar är stora och påkostade, inte minst de ut med Mellbygatan. Trädgårdarna är uppvuxna och lummiga. Just dessa faktorer gör området värdefullt som del i riksintresset.

För att bevara och stärka stadsdelens trädgårdsstadskaraktär, bör riktade informationsåtgärder göras för att medvetandegöra fastighetsägarna om vilka värden som finns i området. Genom exempel kan vi hjälpa fastighetsägarna att få upp intresset för att bevara och utveckla området.

Ekebergsallén och Rådagatans allé bör bevaras och underhållas så att de fortlever i många generationer framöver.

Stadsträdgården

Mål

Parken som evenemangsplats stärks, liksom parken som en plats för avskildhet. Formgivning och växtval görs utifrån de ideal som rådde vid 1800-talets slut, men anpassas till de behov lidköpingsborna har idag. Stadsträdgården ska också vara en plats för att pröva och visa nya växter och kompositioner.

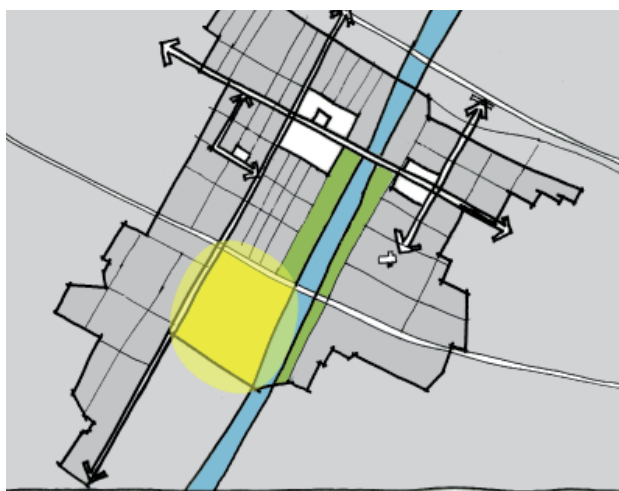
Stadsträdgården är en livaktig park med mycket aktiviteter. För dessa tillfällen är det viktigt att det finns en stor sammanhållen gräsmatta centralt i parken.

Ljussättning

Parken behöver nya armaturer. Befintlig armatur ger inte den belysning som önskas. Att ljussätta en del träd och parkens byggnader skulle höja intrycket av parken. Vintertid kompletteras belysningen med ljusslingor i granar alternativt i träd. Fyrfat med levande eld skulle kunna användas vid vissa festliga tillfällen som ett komplement till övrig belysning.

Aktiviteter

Det skall även fortsättningsvis vara en aktiv park som inbjuder till besök. Då är boulebanan en viktig del. Konstutställningar, gympapass, skolavslutning, av bröllop, fårdrevning m.m. är exempel på andra aktiviteter som bör uppmuntras. En annan attraktion kan vara en konstfrusen isbana vintertid. Den nya lekplatsen, med särskild inriktning på tillgänglighet, har blivit mycket uppskattad. Det är viktigt att parken inbjuder till lek även utanför själva lekplatsen. En ny scen har byggts som ger möjligheter till stora arrangemang.

10. Stadens ljus

Ljussättning

Ljus är inte bara en fråga om kvantitet utan också en fråga om kvalitet. Belysningen kan inte ersätta dagsljuset. Armaturerna ska ge det ljus som eftersträvas och samtidigt vara vackra, hållbara och stå emot vandalisering. Ljuset har olika färger, färgtemperaturer och ljusstyrka. Belysningsstolpar och armaturer ger olika ljussättning beroende på hur tätt det är mellan stolparna och på vilken höjd de sitter. Lidköping är en småskalig stad och armaturerna behöver följa den skalan. Det finns ett spel mellan ljus och skugga som kan förhöja upplevelsen och ändå skapa trygghet.

Ljuset som vägvisare

Ljuset leder oss genom landskapet/staden. Det är mörkets allé som leder till ett mål. När man viker av från huvudstråket in på en sidogata förändras belysningen. Belysningen gör att staden blir orienterbar.

Ljuset för uppmärksamheten

Genom en genomtänkt ljussättning av staden kan upplevelsen av trygghet och säkerhet stärkas.

Armaturerna får inte vara bländande då det ger otrygghet. En otydlig mörk siluett kan skapa denna otrygghet. Mjuka övergångar mellan mycket ljus i t.ex. en tunnel och gångbelysning utanför.

Ljussättning av något vackert

Eventuell fasadbelysning skall avpassas väl och höja det estetiska intrycket liksom all dekorationsbelysning.

Genom att ljussätta konstverk och byggnader som kan dessa ges ny uppmärksamhet. Vattentornet och Rådhuset har en ny och bra ljussättning. Utvalda träd, t.ex. i strömparterrerna, kan ljussättas, effekten kan då bli att de speglar sig i vattnet.

Natten, vatten och ljus kan skapa många vackra effekter.

Mörker är nödvändigt

Mörkret är nödvändigt för att uppskatta ljuset och kan underlätta orienteringen. Landmärken kan tydliggöras. Mörkret behövs också för att stjärnhimlen och månljuset ska kunna upplevas även i en urban miljö.

En plan för ljussättning i staden

En plan för ljussättning av centrum och kanske hela staden behöver tas fram. Hur kan bästa resultatet nås när det gäller trygghet, säkerhet och orienterbarhet samtidigt som det ska vara estetiskt tilltalande, berikande och passa in i stadens karaktär. Ljussättning av gator och torg, landmärken och effektbelysning kräver mycket eftertanke för att inte förta varandra eller förvanska staden.

Samråd

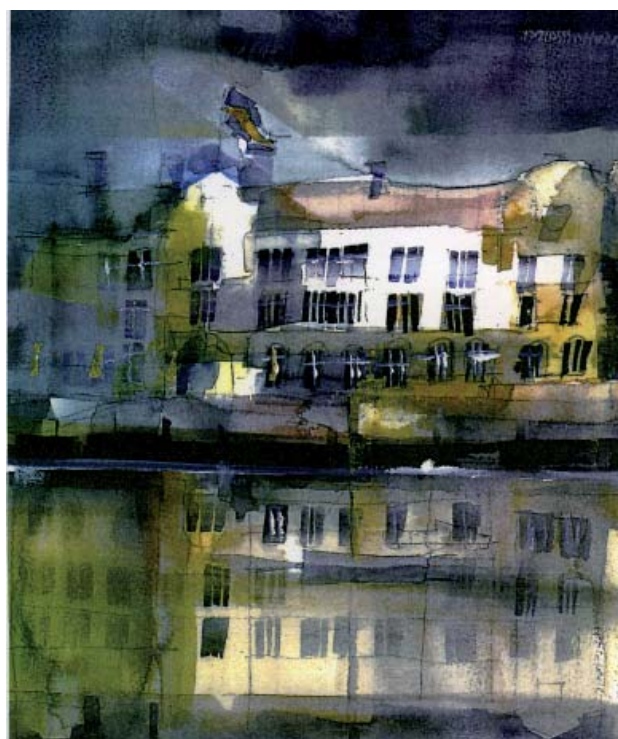
Samråd med stadsarkitekten ska ske vid ljussättning av fasader m.m. för att uppnå samstämmighet med platsen och omgivningen.

Armaturer och stolpar

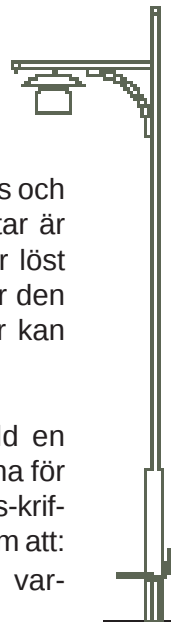
I centrum, innanför riksintresset, skall i huvudsak vår egen Lidköpingarmatur användas, både som enkel och dubbelarmatur. Det är en standardstolpe försedd med arm och grönmålad med "Lidköpingsfärgen".

Ljuskällan

Ljuskällan bör i görligaste mån vara så nära glödljuset som möjligt. Det ger det ljus som återger färger bäst. Gult ljus förvanskar färger, främst växternas gröna färg.

11. Stadens skyltar

Skyltar

Skyltarnas funktion är att ge information och skapa ordning. Skyltar är ett viktigt och mycket påtagligt inslag i stadsmiljön. De medverkar till att ge staden en stadskänsla. Fel utformade och fel placerade kan dess syfte förfelas och budskapet som skyltarna vill förmedla kommer inte fram. Resultatet blir att skyltarna försöker överrösta varandra. Stadens vackra fasader och gaturum får inte döljas bakom klumpiga skyltar och överdimensionerade skärmtak eller markiser.

Fasadskyltning och markiser

Fasadskyltning och markiser är ofta mycket påtagliga och ger ett dominerande intryck i staden. Dessa bör underordnas helheten.

Form, storlek och placering av fasadskyltar avgörs av byggnadens arkitektur och gaturummets utformning. Vi har i Lidköping många goda exempel på fina fasadskyltar.

Designmanualen

Tillsammans med näringsidkare och fastighetsägare har kommunen tagit fram en designmanual för skyltar, trottoarserveringar, trottoarpratörer m.fl. av gatans attribut.

Trafikskyltning

I vår stad med smala och enkelriktade gator fordras många skyltar, speciellt som parkeringsbehovet är stort i centrum. Trafikskyltningen regleras av vägmärkesförordningen och den har vi att rätta oss efter. Skyltarna är till för att skapa

ordning i vad som annars skulle vara ett kaos och störa ordningen i stadsbilden. Antalet skyltar är också beroende på hur vi rent tekniskt har löst trafikfrågorna och vad som går att utläsa ur den fysiska miljön. Det betyder att rätt åtgärder kan minska antalet och storleken på skyltarna.

Trafikskyltningen har genom sin mångfald en stor visuell effekt i stadsbilden. Inom ramarna för vägtrafikkungörelsen och de lokala trafikföreskrifterna avser vi att minska antalet skyltar genom att:

- ta bort onödiga upplysnings- och varningsskyltar.
- reducera antalet stoppförbud på platser där det inte är tillåtet att stanna enligt vägmärkeskungörelsen.
- reducera antalet märken på bostadsgatorna.
- använda den mindre skyltstorleken i trånga gaturum.
- beakta baksidan vid utformningen av skyltar.
- välja så enkla skyltstolpar som möjligt.
- placera skyltarna på enhetliga nivåer, såväl i sid- som höjdd.
- ta hänsyn till viktiga siktlinjer och fasaders utformning vid placering av skyltar

12. Stadens möbler

Lidköpings möbler

Möblerna utgör en del i att skapa identitet för staden. En väl genomtänkt strategi när det gäller valet av bänkar, papperskorgar, cykelställ m.m. ger identiteten tydlighet och höjer upplevelsen. I dagsläget har vi en mängd olika möbler i Lidköping, valda i samband med när åtgärden gjordes utan sidoblickar på det totala intrycket. Ibland har det bara gått slentrian i valet och vi använder det som vi alltid har haft och som är billigt. Färgerna har också varierat.

Möblerna skall innehålla värdena Funktion, Estetik och Hållbarhet.

Kommunaltekniska inslag

De kommunaltekniska inslagen såsom i stadsmiljön försummas ofta och blir ett hinder för god utformning. Vid placering, utformning och färgsättning av t.ex. nätstationer och kopplingsskåp bör det finnas en kunskap om stadsmiljön i sin helhet. Här behöver hantverkarens uppdrag utökas till att även rymma den estetiska aspekten. Då dessa föremål ofta uppfattas som en visuell störning av stadsrummet blir de dessutom ofta utsatta för klotter och vandalisering.

Uteserveringar

För att skapa en levande och händelserik sommarstad, måste vi ge möjligheter till uteserveringar på gator och torg. De blir då en del i stadsmiljön och som en del får den inte dominera utan ska inordna sig i stadens helhet. Möjligheter till uteserveringar skapas utmed husfasaderna. Serveringarnas färg och form får inte dominera gatumiljön utan ge ett lätt och luftigt intryck.

Lidköpingsfärgerna

Färgsättningen i en stad betyder mycket eftersom man upplever färgen först. Färgen registreras i hjärnan före formen och den ger det första intrycket. En enhetlig färgsättning skapar därför visuell helhet och harmoni och man får också känslan av omvårdnad. Kan man ge våra besökare den bilden är ett bra första intryck skapat.

13. Tillgänglighet

Demokratiskt samhälle

Går det verkligen att göra vår riksintressanta barockstad tillgänglig för alla? Hur går det att förena tillgänglighetsåtgärderna med varsamhetskraven? Visst är det i det demokratiska samhället en självklarhet att vi inte utesluter någon från att vara med och att på egen hand kunna ta sig fram i staden. Ändå bygger vi, en bit in på 2000-talet, nya affärslokaler som inte är anpassade för rullstolsburna och barnvagnar. Tillgänglighetsproblematiken kräver insikt och kunskap hos såväl beställare, planerare som verksamhetsutövare. Det är inte alltför ovanligt att vi möblerar och dekorerar våra utemiljöer på ett sätt som gör det svårt för såväl synskadade som rörelsehindrade att ta sig fram.

Enkelt avhjälpta hinder

Från 2010 gäller att vi ska ta bort enkelt avhjälpta hinder i våra offentliga rum. Lidköpings kommun har genomfört många tillgänglighetsprojekt för att underlätta för rörelsehindrade att röra sig staden. Mer finns att göra men då krävs en samverkan mellan olika aktörer i samhället.

Vi vill i stadsmiljöprogrammet ge några generella råd och riktlinjer som kan vara vägledande i detta arbete. I de flesta fall visar det sig att tillgänglighets- och varsamhetskraven är möjliga att förena för att göra staden mer orienterbar och användarvänlig för alla.

Optisk vägledning

För synskadade bör våra utemiljöer först och främst städas upp från onödiga hinder. Möbler, belysningsstolpar och skyltar placeras i en möblerbar zon närmast fasaderna. Transporterna sker i mittenstråket på gatorna. Materialvalen mellan de olika funktionerna görs med en kontrastrik färgsättning. Taktila mönster används i de viktigaste stråken t ex vid busshållplatser och övergångsställen. Belysningen ska vara god och bländfri.

Nivåskillnader

Lidköpings stad är byggd på gammal sjöbotten och är därför en stad med mycket små nivåskillnader. Trots det finns en del nivåskillnader som är besvärliga att ta sig över och en del stensättningsmaterial som är ojämna och svåra att forcera. Flera butiker ligger ett eller ett par trappsteg upp. Permanenta ramper ut i gaturummet är i de flesta fallen inte en godtagbar lösning av kulturhistoriska skäl. En ramp kan i vissa fall göras på ett mer

diskret sätt i fastigheten. Ledstänger går däremot ofta att integrera med de stilhistoriska värden som staden och fastigheterna hyser. Ledstänger bör finnas på båda sidorna om trappor och ramper.

Kantstenar ska sänkas i de viktigaste gångstråken. Nya markmaterial i gångstråk bör vara så plana som möjligt. Markbeläggningarna bör underhållas så att sättningar elimineras.

Vila

För gamla och funktionshindrade är det viktigt att det finns gott om sittplatser i staden. En bra sittplats är relativt hög och har armstöd som sticker ut utanför själva sittytan. Sittplatserna bör vara jämnt fördelade i staden.

Informationsskyltar

Skyltning ska vara lättläst och tydlig. Texten ska vara relativt stor och kontrastrik samt väl belyst. Skylten ska vara placerad på lagom höjd även för dem som sitter i rullstol. Det behöver finnas tillräckligt med plats framför skylten för att få plats med en rullstol.

Allergivänligt

Allergi är ett funktionshinder som ofta glöms bort i debatten. Som planerare och förvaltare av det offentliga rummet gäller det att undvika allergiframkallande växtmaterial.

Samverkan

Ska vi nå ända fram krävs en samverkan mellan olika aktörer i såväl val av åtgärder, drift som finansiering. Designmanualen är ett stöd i detta arbetet.

Den nya lekplatsen i stadsträdgården är ett exempel på tillgänglighetsanpassning

14. Parkeringsytor

Bilparkeringar

För många av besökarna till Lidköping sker den första kontakten med staden genom parkeringsplatsen. Parkeringsplatsen ska vara lätt att hitta och lätt att ta sig ifrån. Besökaren bör redan på parkeringsplatsen få en känsla av att han/hon befinner sig i en stad, där det finns en genomgående tanke i stadsplaneringen. Parkeringsplatserna ska inordnas i det övergripande stadsplanemönstret.

Behovet av bilparkeringar i centrum är stort, såväl tillfälliga för kunder till stadens butiker, som mer permanenta för boende och arbetande i centrum.

I centrum har vi i huvudsak två typer av parkeringar, kantstensparkering och samlade ytparkeringar.

Bilparkeringarnas utformning

Stora öppna bilparkeringar är främmande inslag inom riksintresset. En lösning för de stora parkeringsytorna i kvarteren Apollo/Argus och Uranus/Vulkanus kan på sikt vara att de bebyggs och att parkeringsplatserna ersätts med någon form av parkeringsdäck inom byggnaderna. Andra större parkeringsytor, t.ex. på hamnplan och kring torget, bör brytas upp med gångstråk och enkla smidesstaket, murar eller dylikt för att få en mer angenäm skala. Dessa bör följa stadens skala och vara likformig stadens kvartersindelning. Belysningsstolparna bör underordna sig rutnätsstadens kvartersindelning och skala. De ges en medveten placering tillsammans med annan möblering, så att parkeringens estetiska värde höjs. Ur miljösynpunkt bör parkeringsytorna vara belagda med genomsläppliga markmaterial för att öka möjligheterna till lokalt omhändertagande av dagvatten.

I en framtid bör de stora sammanhängande parkeringsplatserna placeras strax utanför riksintresset och vägen från parkeringsplatsen till centrum bör ges en medveten utformning. Ett bra exempel är Rörstrandsparkeringen på gångavstånd till centrum via Torggatan.

Parkeringsplatserna inom riksintresset bör i möjligaste mån vara långsgående eller ställda i 90 grader gentemot stadens gator. Långsgående parkeringar utmed gatan bör inte vara målade med rutor, förutom handikappsparkeringarna. Rutorna stör gatusymmetrin. Parkeringszoner kan markeras med en rad storgatsten i ytor som för övrigt är belagda med smågatsten. Dessa parkeringar skall inte heller vara av avvikande material gentemot gatan i övrigt.

Parkeringsautomater bör placeras så att de är lätta att hitta och inte kräver alltför mycket hänvisningsskyltning. De får inte placeras i det öppna gaturummen utan ställas i de möbleringsbara zonerna på gånggatorna eller i anslutning till fasader.

Handikappsparkeringarna ska ligga så nära målpunkterna som möjligt. Det ska finnas gott om plats att gå i och ur bilen på i anslutning till parkeringsplatsen. Om inte handikappsparkeringen ligger intill en fri yta, t.ex. trottoar, bör den vara sammanlagt 5 meter bred. Parkeringsytan för inte luta mer än max 2 %. Ytan ska vara slät och halkfri.

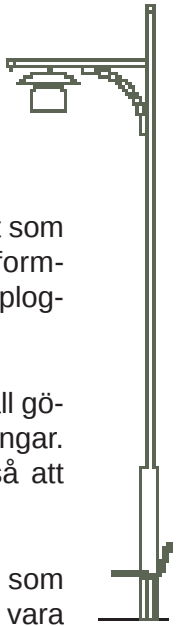
Cykelparkeringar

Lidköping är en stad lämpad för cykling och det märks. Det ska vara lätt att hitta en plats att ställa sin cykel på i Lidköping.

Cykelparkeringarna måste ligga så nära målpunkterna som möjligt, men ändå inte störa gång-, cykel- och biltrafik. Cykelparkeringarna kan placeras på tvärgatorna till gånggatorna.

Vi använder oss i första hand av ett cykelställ specialframtaget för Lidköpings kommun.

15. Stadens Golv

Bakgrund

Stadens golv består av olika typer av markbeläggningar. Dessa är starkt karaktärsskapande och har förändrats mycket genom åren. Vissa delar av staden har behållit den beläggning som den haft genom sekler, medan andra delar har fallit offer för rationella lösningar med asfalt. Plattytorna varierar väldigt och ger ett splittrat och ovårdat intryck. Många av våra gångytor har fått sina beläggningar på 1970-talet med den stil som då rådde.

Mål

Vi vill ge stadens golv en bättre helhet med enhetliga lösningar i de olika stadsdelarna. Kvalitativa och medvetna materialval ska stärka Lidköpings identitet och ge enhetliga gaturum och som kan åldras vackert. Där vi idag har gatstensytor skall dessa så långt som möjligt bevaras och underhållas.

Vid etapputbyggnad skall stadsmiljöerna utformas i ett sammanhang, så att de kan läsas som en helhet och infogas i ett rumsligt sammanhang. Tillgänglighetsåtgärder ska arbetas in i totallösningen på ett naturligt sätt, så att ledstråk och kontrastverkan blir en del av gestalningen av stadens golv.

Fogar och underarbete ska göras på ett sätt som minimerar framtida ogräsbekämpning. Utformningen skall göras så att borstning och snöplogning underlättas.

Placering och utformning av brunnslöck skall göras i samklang med stadens övriga beläggningar. Brunnslöck ska omges med smågatsten så att sågningar i plattor och hållar undviks.

Funktionen avgör också vilket materialval som görs. I gång- och cykelstråk skall plattorna vara släta. På körytor kan med fördel smågatsten användas.

I Gamla staden har vi på flera ställen fina klinkersplattor i varma färger. Dessa har kommunen försökt bevara i möjligaste mån men vid varje ombyggnad har många trasiga plattor fått slängas. Kommunen avser att arbeta för att hitta en ny frostbeständig och tålig platta som kan ersätta de gamla plattorna. Dessa kan i så fall ge Gamla staden sin egen identitet genom att den används genomgående på gångstråk och trottoarer. På huvudaxlarna och torgen bör större inslag av naturmaterial få förekomma. Övriga gågator skall ha samma uttryck som axlarna.

16. Stadens Konst

Konst

Den offentliga konsten i Lidköping är mer eller mindre synlig. Vissa konstverk är av stor vikt för stadens identitet och de kan fungera som ett landmärke när vi orienterar oss i staden. Här har vi t.ex. Magnus Gabriel de la Gardies staty på torget och Kicki Rask segel vid Rörstarandsbron. Andra konstverk är mer försynte och fungerar mer som utsmyckningar och dekorelement i stadens rum

I samband med upprustning av det offentliga rummet ska den offentliga konsten lyftas fram genom t ex ny ljussättning och bortstädning av störande element. Vid omdaning av staden bör konstnärer bjudas in att medverka redan i planeringsskedet. På så vis kan konsten integreras i stadens rum. Möjligheten att samarbeta med Statens konstråd undersöks i samband med nya projekt.

I samband med nybyggnation av offentliga miljöer har kommunen möjlighet att låta kommuninvånare och besökare att ta del av samtida konst. En konstnärlig utsmyckning medverkar till att stärka en plats identitet och egenvärde.

Göran Elissons pelare på östra hamnplanen vid Torgbron.

Stiliserade segel av Kicki Rask ger en maritim känsla åt staden.

